

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Merike Kibal
ÕPPEMATERJAL KEELE JA KÕNE ÕPETAMISEKS
2-3-AASTASTELE LASTELE ÕUESÕPPE TEGEVUSTE ABIL
bakalaureusetöö

Juhendaja: Margit Teller

Läbiv pealkiri: Õuesõpe 2-3-aastastele lastele

KAITSMISELE LUBATUD
Juhendaja: Margit Teller, MSc

Kaitsmiskomisjoni esimees: Irja Vaas, lektor

Tartu 2014

Resüme

Õppematerjal keele ja kõne õpetamiseks 2-3-aastastele lastele õuesõppe tegevuste abil

Käesolevat bakalaureusetööd ajendas kirjutama soov koostada õuesõppe õppematerjal, mis muudaks uute teadmiste omandamise loodusest lastele huvitavaks ning toetaks igati kõne arengut. Bakalaureusetöö eesmärgiks oli koostada keele ja kõne arengut toetav õuesõppe tegevusi sisaldav õppematerjal 2-3-aastastele lastele.

Töö teoreetilises osas antakse ülevaade loodusest kui laste loomulikust arengukeskkonnast, õuesõppest, mängulistest tegevustest, kognitiivsest arengust, meeltest ning kognitiivsetest protsessidest ja kõne arengust.

Õppematerjali 12 erinevat tegevust on mõeldud kasutamiseks talvel õues. Koostatud õppematerjali hindasid seitse eksperti. Töös antakse ülevaade ekspertide hinnangutest koostatud õppematerjalile. Lähtuvalt ekspertide hinnangutest viidi sisse muudatusi õppematerjali. Kokkuvõtlikult ekspertide hinnangutest selgus, et koostatud õuesõppe õppematerjal on sobiv 2-3-aastastele lastele toetamaks nende keele ja kõne arengut.

Märksõnad: õuesõpe, 2-3-aastased lapsed, keel ja kõne

Abstract

Study material for teaching speech and language to 2-3 years old children through outdoor study activities

Current thesis concentrates outdoor study and how outdoor study makes nature interesting for children and same time support speech development. The aim of this bachelor thesis is to create a language- and speech supportive outdoor study teaching material for 2-3 years old children.

The theoretical part provides of thesis gives an overview of the outdoor study, the playful activities, the cognitive development, the senses, the cognitive processes and the speech development. Also has been described nature as children natural grow up environment.

The study material consists of 12 different activities and designed to be used outdoors in the winter. Current study materials were evaluated by seven experts and overview of expert evaluation has been provided. Necessary changes have been made in the thesis, suggested by experts. Experts approved, that prepared study material is suitable for outdoor study for children in the age 2-3 to support their language and speech development.

Keywords: outdoor study, 2-3 years old children, language and speech

Sisukord

Resümee.....	2
Abstract.....	2
Sisukord.....	3
Sissejuhatus.....	4
Loodus kui laste loomulik arengukeskkond.....	4
Õuesõpe.....	5
Mängulised tegevused toetavad laste arengut.....	6
Kahe- kuni kolmeaastaste laste kognitiivne areng.....	7
Tähelepanu.....	7
Taju.....	8
Mõtlemine.....	9
Mälu.....	9
Meeled.....	10
Kognitiivsed protsessid ja kõne areng.....	11
Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused.....	13
Õppematerjali tutvustus	14
Metoodika.....	14
Valim	14
Protseduur.....	15
Mõõtevahendid	15
Tulemused ja arutelu.....	16
Tänu sõnad.....	22
Autorsuse kinnitus.....	22
Kasutatud kirjandus.....	23
Õppematerjali koostamisel kasutatud kirjandus.....	25
Lisa 1. Õppematerjal keele ja kõne õpetamiseks 2-3-aastastele lastele õuesõppe tegevuste abil	
Lisa 2. Küsimustik ekspertidele	

Sissejuhatus

2-3-aastased lapsed arenevad eelkõige oma meelte, liikumise ja kogemuste kaudu ning looduses viibimine pakub selleks rohkesti võimalusi (Leppik, 2009). Eriti heaks võimaluseks on selleks õues õppimine. Brügge, Glantz ja Sandell (2008) toovad esile, et õuesõpe on õppimine looduses vaatluse, elamuse, harjutamise, meeldejätmise, matkimise ning mängu kaudu. Õuesõppe kaudu on võimalik lastes kasvatada hoolivat suhtumist loodusesse, selleks on vaja loodust tunda, tunnetada ja mõista. Raadik (2009) toob välja, et õuesõpe võimaldab käsitleda erinevaid loodusteemasid ka 2-3-aastaste lastega. Õuesõppe praktiseerimisega võib tegeleda kogu aasta vältel. Lapsed saavad vaadelda pilvede liikumist, vihmapiilvede tekkimist, valguse muutumist, katsuda ja nuusutada erinevaid looduse objekte. Lapsed õpivad mängides looduslike vahenditega, mängud ja positiivsed elamused aitavad lastel arendada keelt ja kõnet, tähelepanu ja vaatlusvõimet.

Kikas (2008) toob välja, et 2-3-aastased lapsed õpivad tegevuste käigus, mängulised tegevused õues annavad hea võimaluse laste keele ja kõne arenguks. Erinevad autorid (Hallap & Padrik, 2008; Toomela, 1999; Tulviste, 2008) väidavad, et 2-3-aastastele lastele on võimalik kõige rohkem avaldada mõju kõne arengule. Probleem seisneb keele ja kõne õuesõppe materjalide vähesuses 2-3-aastastele lastele ning sellest tulenevalt soovib autor välja töötada õppematerjali. Käesoleva bakalaureusetöö põhieesmärgiks oli koostada keele ja kõne arengut toetav õuesõppe tegevusi sisaldav õppematerjal 2-3-aastastele lastele.

Loodus kui laste loomulik arengukeskkond

Erinevad autorid (Butterworth & Harris, 2002; Leppik, 2008; Louv, 2005; Stamm & Spencer, 2011; Tõhk, 2010) väidavad, et mängimine täidab suurema osa laste ärkveloleku ajast, tegutsemine käib mängu kaudu. Oma tegevuste jaoks vajavad 2-3-aastased lapsed palju ruumi ja looduse, kui mängukeskkonna, suureks eeliseks ongi avarus. Lapsed saavad looduses ennast vabamalt tunda ja välja elada. Looduses tegutsedes ja mängides ilmnevad laste arengulised iseärasused kõige selgemini (Tõhk, 2010).

Viimase paari aastakümne jooksul on muutunud viis, kuidas lapsed loodust mõistavad ja kogevad. Paljudel lastel on kadumas otsene füüsiline kontakt loodusega. Erinevalt televiisorist ja arvutimängudest, loodus ei kuluta aega, vaid väärtustab seda. Louv (2005) väidab, et Ameerikas on lapsed loodusest nii võõrandunud, et võib isegi rääkida looduse puudumise häirest (Nature-Deficit Disorder), mis võib pikapeale hakata mõjutama laste elukvaliteeti.

Tovey (2007) hinnangul mängivad lapsed õues tunduvalt vähem kui 20-30 aastat tagasi. Põhjused on erinevad. Paljud lapsed elavad linnas, kus puudub looduskeskkond. Aina enam luuakse laste mängukeskusi ja vaba aja veetmise võimalusi, mis enamasti paiknevad siseruumides, kus keskkond on kontrollitud ja üliturvaline. Sageli ei julge lapsevanemad oma lapsi välja mängima lasta, sest kardavad, et see on liiga ohtlik. Samuti on ühiskond muutunud väljas mängivate laste suhtes sallimatuks. Tovey (2007) toob näiteid selle kohta, kuidas Londonis on lasteaiad vähendanud laste õues viibimise aega (naabrid kaebavad lärmi üle).

Loomulikus keskkonnas loodusnähtuste tundma õppimisel on tähtis esmane meeleline kogemus (nägemine, kuulmine, kompimine, maitsmine), mille kaudu jõuavad teadmised teadvusesse. Lapsed arenevad praktiliste kogemuste kaudu – kõike ise läbi tehes. Lapsed õpivad tundma erinevate objektide omadusi neid puudutades ja vaadeldes. Väga oluline on ka tagasivaade tehtule, sest tähtis on lastele rääkida alati sellest, mida tehakse (Brügge et al., 2008; Dahlgren & Szczepanski, 2006; Raadik, 2009).

Õuesõpe

Õuesõpe aitab mõista looduse rütmilisust ja selle vajalikkust laste elus. Õuesõppe eesmärk on arendada hoolimist meie looduskeskkonna vastu. Lastel on loodusega ja loodusnähtustega otsene suhe. Praktilised teadmised omandatakse õuetegevustes (Brügge et al., 2008; Dahlgren & Szczepanski, 2006; Raadik, 2009). Loodusnähtuste looduses tundma õppimisel on oluline esmane meeleline kogemus (nägemine, kuulmine, kompimine, maitsmine, haistmine). Lapsed on looduses huvitatud objektidest, eriti kui nad saavad neid katsuda. Kogu ümbrust saab kasutada õppevahendina, kus looduslikke objekte tutvustatakse õigete terminitega, arvestades 2-3-aastaste laste ealisi iseärasusi. Lisaks täiendab õuesõpe tekste, pilte ja raamatuid. Samas, õue on vaja minna selleks, et õppida ja kõike õpitud korrata (Brügge et al., 2008; Kulderknup, 2009 a; Tõhk, 2010).

Erinevad autorid (Brügge et al., 2008) leiavad, et õpetaja on see, kes õhutab lastes uudishimu ja loodusetundmist. Näiteks, 2-3-aastased lapsed valivad endale puu, mida vaadelda ja uurida. Puuga toimuvaid muutusi saab jälgida terve aasta jooksul. Puu jälgimine õpetab vaatlema ja märkama muutusi kogu ümbrisevas looduses. Lapsed vaatavad (alates pungade puhkemisest kuni lehtede langemiseni), kuulavad (lehtede sahisemist tuules), nuusutavad, kombivad, võimalusel maitsevad (pärnaõie tee) puud. Avastada saab esimesi kevadlilli, korjata võililli, kuulata linnulaulu. See kõik arendab lastes positiivset suhtumist loodusesse (Brügge et al., 2008; Tõhk, 2010). Õuesõppel on hea kasutada kindlat kohta, mis asub lasteaiale üsna lähedal. Kindel

ala muutub omaseks ja annab turvatunde, mis on väga oluline 2-3-aastaste laste jaoks (Dahlgren & Szczepanski, 2006). Laasik, Liivik, Täht ja Varava (2009) väidavad, et õues õpivad lapsed mõistma ja tunnetama ümbritsevat maailma, märkama erinevaid ilmastikunähtusi looduses.

Sarap (2010) on öelnud, et vaatlus õues võib olla kas organiseeritud või juhuslik, mida saab juhtida toetavate küsimustega. Vaatluseks tuleb varuda aega, et lapsed saaksid tegutseda, mõelda ja teha sellest omad järeldused. Vaadelda võib nii nähtusi (päike paistab) kui ka tegevusi (kass hiilib). Arvutiekraanil lille vaatavad lapsed ei koge samu aistinguid kui tõelist lille puudutades ja lõhna nuusutades. Looduses näevad lapsed ilu enda ümber, kuulevad erinevaid helisid, tunnevad igasuguseid lõhnu. Õuesõpe võimaldab päeva paremini sisustada ning õuesõppe planeerimine võiks muutuda harjumuseks (Hinto, 2009). Loodus on õpikeskkond, mis pakub erinevaid võimalusi. Ka lasteaia mänguplats võib luua head eeldused positiivseteks elamusteks ja õppimiseks (Dahlgren & Szczepanski, 2006; Kivi & Sarapuu, 2005; Kulderknup, 2009 a). Hinto (2009) pöörab tähelepanu sellele, et nii palju kui võimalik, tuleks mängida õues igasuguse ilmaga. Soovitatakse, et mängulised tegevused 2-3-aastastele lastele õues kestavad 10-15 minutit. Õppimine õues toimub mängu kaudu - harjutades, meelde jättes, matkides.

Õuesõpe eesmärgiks võib nimetada säästliku ja loodushoidliku eluviisi õpetamist (Raadik, 2009, 2010). Õuesõpe toob lastes esile head iseloomuomadused ning soodustab koostööd ja suhtlemist. Väikesed lapsed teavad, et looduses ei tohi prügi maha visata, kui prügikast puudub, tuleb prügi koju kaasa võtta. Lastega saab arutleda selle üle, mida nemad saavad iga päev looduse heaks teha. Väikelaste teadmised loodusest tuginevad kogemustele ning neile on jõukohased loodusest hoolimise lihtsamad tegevused (Brügge et al., 2008; Dahlgren, 2006; Laasik et al., 2009).

Mängulised tegevused toetavad laste arengut

Mäng on kõige lapsepärasem ja huvitavam tegevus, mis arendab last kõige paremini. Lastele meeldib mängida, sest enamasti pakub mäng mängijale rõõmu, lõbu, naudingut (positiivseid emotsioone - naeratus ja naer). Esimesed harjutusmängud on lihtsad (Kivi & Sarapuu, 2005), lapsed kordavad sageli oma tegevusi (näiteks mänguasja maha viskamine). 2-3-aastaste laste mäng on põhiliselt üksikmäng. Kaheaastased lapsed matkivad (matkimismäng) täiskasvanute tegevusi, mida nad on näinud (nuku söötmine, magama panemine) (Niilo & Kikas, 2008; Kivi & Sarapuu, 2005; Saar, 1997).

Teise eluaasta lõpuks kujuneb välja kujutlusmäng, kus esemed võivad olla mängus hoopis teises otstarbes (oks on kühvliks). Selline tegevus arendab sümboolset ja abstraktset mõtlemist.

Paralleelmängus mängivad lapsed lähedal olevate lastega suhtlemata (mängivad kõrvuti, mitte koos) (Kabanen, 2010; Kivi & Sarapuu, 2005; Saar, 1997). Erinevad autorid (Kabanen, 2010; Saar, 1997) väidavad, et kolmeaastastele on oluline rollimäng, kus suudetakse omavahel rolle jagada ja tegevusi jäljendada (ema kodus). Kõne abil lepitakse kokku mängu teema, jaotatakse rollid. Rollimäng loob aluse kõne edaspidiseks arenguks. Rollimängus juhendab õpetaja lapsi ja suunab neid koos mängima. Rollimängudega hakkab kujunema koosmäng ja sealt edasi lihtsamad reeglimängud (Kabanen, 2010; Niilo & Kikas, 2008).

Loovmängus (rolli-, lavastus- ja ehitismängus) valivad lapsed ise teema ja vahendid ning võivad mängida mitut mänguliiki korraga. Mäng muudab 2-3-aastased lapsed avatuks ning tagab koostöövõime. Lavastusmänge võib mängida muinasjutu sisu järgi, kus esitatakse kindlaid rolle. Lühikesed lood, milles on palju kordusi, jäävad 2-3-aastastele lastele hästi meelde. Ehitismängudes ehitavad lapsed maju, torne ja teed. Lapsed õpivad ühendama eri suuruse ja kujuga klotse (Kivi & Sarapuu, 2005).

Mängulised tegevused võivad toimuda ka õues (Tõhk, 2010). Sobivateks mänguliikideks on otsimis-, matkimis- ja rühmitusmängud. Õpetaja saab koguda koos lastega looduses materjale, kasutades mängudes kuuse- ja männikäbisid, tammetõrusid, hobukastani vilju, kivikesi, puupulki. Uudishimu ajendab lapsi looduslike vahendite (liiv, oksad, käbid, kivid) uurimisele, lapsed eelistavad mängida nende objektidega, mis on kõige köitvamad (Saar, 1997). Leppik (2008) lisab, et mängud soodustavad laste taju, tähelepanu, mälu ja mõtlemise arengut.

Kahe- kuni kolmeaastaste laste kognitiivne areng

Kognitiivne areng määrab, millised on laste teadmised taju, tähelepanu, mälu ja mõtlemist väljendavates tegevustes. Teine ja kolmas eluaasta on laste iseseisvumise, uudishimu ja eakaaslastega suhtlemisega aastad (Aru & Bachmann, 2009).

Tähelepanu. Tähelepanu defineeritakse kui psüühilise tegevuse suunamist ja keskendumist objektile, millel on isiksuse jaoks püsiv tähtsus (Aru & Bachmann, 2009). Tähelepanemine on kaasasündinud võime, juba esimestel eluaastatel avastavad lapsed kõiki objekte silmadega. See, kuidas laste tähelepanu esimestel eluaastatel areneb, mõjutab tähelepanuvõimet kogu eluks. Tähelepanu on kahte tüüpi: tahtmatu ja tahtlik tähelepanu. Aru ja Bachmanni (2009) sõnul on teadlased veendunud, et tahtlik ja tahtmatu tähelepanu töötavad korraga. Tahtlikku tähelepanu juhivad lapsed ise, lähtudes oma plaanidest ja eesmärkidest. Samas on tahteline tähelepanu väikelastel nõrgalt arenenud ja seega ei suuda nad objekti pikemalt vaadelda, sest tähelepanu hajub mingi kõrvalt tuleva stiimuli mõjul. Toomela (1999) nimetab stiimuliks välist nähtust,

mille abil erutuvad tundeorganid, mis omakorda saadavad närvisüsteemile arusaadava signaali. Meeled suudavad stiimuli arusaadavaks töödelda ning uue informatsiooni meelde jätmisel hakkavad lapsed kasutama tahtlikku tähelepanu.

Tahtmatu tähelepanu rakendub tööle erilise välisstiimuli poolt mõjutatuna. See on mingil määral automaatne (teadlikul tasemel kontrollimatu). Tahtmatut tähelepanu võivad esile kutsuda erinevad ning ootamatud stiimulid, näiteks liikuvad asjad, väikesed loomad (jalutav kass või koer) ja putukad (Toomela, 1999). Tähelepanu pöördub kohe uutele stiimulitele, mis ilmuvad 2-3-aastaste laste taju välja. Sama stiimuli kordumisel pikeneb vaatamise aeg tavaliselt siis, kui stiimulis on midagi muutunud. Toomela (1999) hinnangul hakkab teisel eluaastal arenema võime hoida tähelepanu ühel objektil ning lapsed tahavad tähelepanu köitvaid esemeid kindlasti ka puudutada. Lapsed suunavad oma tähelepanu sellele, mis on nende jaoks antud momendil olulisem (Toomela, 1999).

Tähelepanemine eeldab, et lapse üldine seisund on aktiivne ja virge, kuna väsinuna on tähelepanu raske koondada. Tähelepanu on oluline õppimise alus (Aru & Bachmann, 2009), sest õppimiseks peab laps olema võimeline tähelepanu koondama, samas teadmised ja oskused suunavad tähelepanu. Suhtlemise ja mängude abil saab 2-3-aastaseid lapsi julgustada pikemalt ja konkreetsemalt tähelepanu koondama. Õues pööravad lapsed tähelepanu eelkõige elusobjektidele ja objektidele, mis tekitavad positiivseid emotsioone (tähelepanu maht suureneb). Samas tähelepanu toetavad ka huvitavad ja köitvad tegevused õues (Aru & Bachmann, 2009).

Taju. Taju on protsess, mille kaudu meelegaorganitelt saadud andmetest luuakse vahetult mõjuvatest objektidest terviklik pilt. Taju ülesanne on täpsete koopiate tekitamine tajutavatest objektidest (Toomela, 1999). Erinevate teadmiste ja kogemustega lapsed võivad tajuda sama nähtust või objekti erinevalt. Hea olukordade tajumine tegevuse ja õppimise käigus on võimalik tänu taju, tähelepanu, mälu ja mõtlemise seotusele. Tegutsedes märkavad lapsed objektide uusi omadusi ja tunnuseid, tajukujundite hulk kasvab. Äratundmine on võimalik siis, kui tajutav asi on varem meelde jäänud asjaga sarnane. Kõigepealt õpivad lapsed eristama objekte kujud alusel (Kikas, 2010; Toomela, 1999).

Kuni kaheaastaseks saamiseni soovitatakse (Karu & Laane, 2008) lasta lastel tegutseda päris asjadega (ümbritsevate esemetega). Lapsed vaatlevad, nuusutavad, kuulavad helisid - see kõik arendab nende mälu, taju ja mõtlemist (kognitiivseid oskusi). Selleks, et lapsed saaksid terviklikud ja täpsed tajukujutlused, tuleks arendada erinevaid tajuliike (puute-, kuulmis- ja nägemistaju). Krekeleri ja Kirsteini (2005) sõnul koguvad lapsed meelsasti looduses kive, hobukastani vilju, tammetõrusid, käbisid, lehti, oksid. Kogumine ja kogutud materjaliga

tegelemine viib võrdlemise kaudu esemete rühmitamiseni. Lapsed märkavad, et kivid on erinevad ja panevad ümarad ühte hunnikusse ning lamedad teise. Ka värvus ei ole kivil sama, ühed on tumedad ja teised heledad. Rühmitamise käigus mõistavad lapsed erinevusi ja sarnasusi, õpivad tundma erinevaid tunnuseid ja omadusi.

Mõtlemine. Leppik (2008) toob välja, et mõtlemine on keerukas psüühiline protsess. Laste uudishimu, imestamisvõime ja seiklushimu (Tovey, 2007) aitavad õpitavaid asju omavahel seostada ja mõtlemist arendada. Leppik (2008) on tõdenud, et lapsed lähevad üle lihtsamate seoste väljaselgitamiselt keerulisemate (varjatud) seoste mõistmisele. Laste mõtlemine algab näitlik-efektiivsest mõtlemisest (näeb midagi), aga kolmeaastased avastavad juba neid põhjus-tagajärg seoseid, mis on seotud esemete välise mõjutamisega (keegi lükkas, torn kukkus). Kolmeaastaste laste mõtlemist iseloomustab egotsentrism (näevad maailma oma vaatepunktist). Sel perioodil lapsed lisavad elutule objektile elusa omadusi. 2-3-aastased lapsed ei oska eristada veel näivust ja tegelikkust ning nad keskenduvad korruga ainult ühele konkreetsele probleemile.

Erinevad autorid (Butterworth & Harris, 2002; Karu & Laane, 2008) leiavad, et laste mõtlemise arengus on tähtis ümbritseva looduse vahetu tundmaõppimine meelte kaudu, mida saadavad vanemate või teiste lapsi ümbritsevate täiskasvanute sõnalised selgitused. Laste mõtlemist arendab see, kui lastele loetakse ette nende eale sobivaid jutte. Lastele meeldib kuulata tuttavaid lugusid ja luuletusi mitmeid kordi järjest, nii omandavad nad piisavalt sõnavara. Lastele ettelugemine aitab kaasa ka abstraktsele mõtlemisele. Kahe- kuni kolmeaastased lapsed mõtlevad tavaliselt sellest, mida nad hetkel teevad või mida nad näevad (Butterworth & Harris, 2002; Karu & Laane, 2008).

Mälu. Mälu säilitatakse teadmisi, väärtusi, hoiakuid ja oskusi (Toomela, 1999). Krull (2000) kirjeldab mälu toimimiseks vajalikke mäluprotsesse, milleks on materjali salvestamine, meeles pidamine ja meenutamine. Salvestamise abil muudetakse välismaailmast vastuvõetud informatsioon vaimseteks kujunditeks. Meelespidamine hoiab uut teavet alles ja meenutamine aitab selle mälust uuesti esile tuua. Mälusüsteemid on: semantiline, episoodiline ja protseduuriline. Semantiline mälu sisaldab üldisi teadmisi maailma kohta (känguru elab Austraalias). Episoodiline mälu on seotud isiklike mälestustega ja eristub kolme aasta vanuses, varasemaid sündmusi lihtsalt ei mäletata. Protseduuriline mälu sisaldab oskusi, mille meenutamiseks ja kasutamiseks ei ole vaja nende tegevuste peale mõelda. Materjal salvestub mällu harjutamiste käigus (jalgrattaga sõitmine) ning ainult teoreetilistest teadmistest ei piisa. Kord omandatud oskused püsivad mälus väga kaua (Krull, 2000).

Kikase (2008) hinnangul muudab teadmiste kasv mälus taju ja arutlemist. 2-3-aastased lapsed ei suuda uute ülesannetega kiiresti kohaneda, seepärast on eriti tähtis esmalt jätta meelde igapäevased korduvad toimingud. Varajases eas toimub meeldejätmise koos täiskasvanuga, kes suunab lapse tähelepanu teatud detailidele ja sündmustele, toetades lapse arengut. Nii nagu jutte korduvalt kuulata, meeldib lastele sündmustest korduvalt rääkida, see on väga oluline salvestus mälus. Vanemad ja õpetajad saavad laste mälu jutustamise ja küsimuste abil arendada. Mälu areneb laste ja õpetaja vahelises interaktsioonis. Tulving (2002) väidab, et lapsed mäletavad seda, mida tajuvad, õpivad ja tunnevad (Tulving, 2002).

Meeled

Nägemine. Nägemismeele abil saavad lapsed 80% informatsioonist ümbritseva maailma kohta. Tiko ja Almann (2006) kinnitavad, et lapsed ei suuda maailma haarata terviklikult nagu täiskasvanud. Oluline on õpetada lapsi nägema ja saadud kogemust väljendama. Nägemise normaalne areng loob eeldused laste mõtlemise arenguks. Mõtlemine on kujundlik ja seotud nägemistajuga. Laste nägemise arendamine algab juba varasest east ja seda soodustavad kõik tegevused, kus lapsed peavad midagi jälgima (Leppik, 2009; Tiko & Almann, 2006). Stamm ja Spencer (2011) lisavad, et väikelaste tähelepanu köidavad kontrastsed värvid nagu must ja valge või must ja kollane. Tähelepanu arengut soodustavad kõik uued asjad - lapsed märkavad väga suuri või hoopis väga väikseid asju rohkem, kui keskmise suurusega asju. Nägemismeele kaudu saavad lapsed kõige täpsemat teavet objektide kohta (värvus, kuju, mõõtmed, kui kaugel asuvad). Näiteks õues saab õpetaja juhtida laste tähelepanu kaugetele (linnud lendavad) või liikuvatele objektidele (auto, laev). Liikuvad ja kaugemad objektid ei sega vaatlemist. Toomela (1999) on öelnud, et jälgimise teel saavad lapsed koguda teadmisi ümbritsevast maailmast. Lapsed, kellel on hea visuaalne eristamise võime, õpivad paremini, neil on suurem sõnavara - see on eeltingimus õppimiseks.

Kuulmine. Butterworthi ja Harrise (2002) sõnul on kuulmine kõne ja mõtlemise aluseks. Laste kuulmistaju areng on aeglasem nägemistaju arengust. Väikelapsed reageerivad helide peale aktiivselt ja koondavad tähelepanu heli või hääle suunas (helide määramine, eristamine). Õues kuulevad lapsed erinevaid hääli, helid võivad olla vaiksed või valjud. Laste kuulmise arendamisel on tähtsal kohal emakeelne laul ja luule, kordamine on oluline laste pikaajalise mälu arendamiseks (salvestavad mällu).

Kompimine, maitsmine, haistmine. Leppik (2009) leiab, et 2-3-aastastele lastele on omane uurimuslik käitumine - nad tunnevad huvi ümbritseva vastu, tahavad kõike käega katsuda ja

maitsta. Hinto (2009) hinnangul kogu keha kattev nahk annab aistingud edasi kompimismeelele, nahk on tundlik. Nahk reageerib puudutusele, survele, kuumusele, külmale ja valule (sõrmeotsad on ärritajatele väga vastuvõtlikud). Sõrmedega kompimine annab lastele eseme vormist ettekujutuse. Kompimismeele abil tutvuvad lapsed erinevate objektide omadustega (külm, kuum, kuiv, määrg, pehme, kõva, kare, sile) (Hinto, 2009; Leppik, 2009; Kulderknup, 2009 b; Tiko & Almann, 2006).

Erinevad autorid (Uulma Suurküla & Mühlbach, 2010) leiavad, et maitsemismeele arendamiseks võib maitsta erinevaid maitseid (magus- maasikas, hapu- rabarber). Haistmismeele abil eristavad lapsed erinevaid lõhnu, mis võivad olla meeldivad või ebameeldivad. Õues tegutsedes saab lastega nuusutada erinevaid lõhnu (lilli). Looduse tunnetamine meelte kaudu on tähtis lapse mõtlemise arengus (Uulma Suurküla & Mühlbach, 2010).

Kognitiivsed protsessid ja kõne areng

Keele ja kõne arengul on tähtis osa lapse kognitiivses arengus, sest kõne abil väljendab laps oma teadmisi, tundeid ja mõtteid (Butterworth & Harris, 2002). Ka Kikas (2008) leiab, et kõne on lapse puhul üks olulisi arengunäitajaid - sõltudes taju, mälu ning mõtlemise arengust. Kõnearenduse üks ülesannetest on laiendada esmast sõnavara. Esimesed sõnad peegeldavad lapse lähiümbrust. Laste mõte töötab kiiremini kui keel ja nad ei oska vahel end veel selgelt väljendada. Hallap ja Padrik (2008) lisasid, et loomuliku kõne arengu korral on teise ja kolmanda eluaasta vahel kõne mõistmine alati eespool laste enda kõnekasutusest. Kõne arengus on lastel erinev tempo ning individuaalsed eripärad. Kõne arengu tasemest sõltub, kas lapsed suudavad end mõistetavaks teha ja saavad aru täiskasvanute ütlustest (Butterworth & Harris, 2002; Hallap & Padrik, 2008; Kikas, 2008; Kulderknup, 2009 b; Toomela, 1999; Tulviste, 2008). Sellele, et edukaks keele omandamiseks on olulised täiskasvanu ja lapse vahelised head suhted, viitavad ka Krekeler ja Kirstein (2005). Täiskasvanud peavad andma lastele tunde, et saavad aru, mida lapsed neile öelda tahavad, tunnustama nende pingutusi kõne osas.

2-aastaste laste sõnavaras on umbes 50 sõna. Lapsed kasutavad kahesõnalisi lausungeid (taa uua) ja kombineerivad kahte sõna erineval moel (emme opa). Sõnu, mille tähendust laps mõistab, on tunduvalt rohkem. Sõnad muutuvad häälduselt üha selgemaks (24. kuul – umbes 250 sõna, kahesõnalised lausungid; 30. kuul – umbes 500 sõna, kolmesõnalised lausungid). Üks esimesi sõnu, mille lapsed ära õpivad on „Ei”. Nad kasutavad seda sõna ütlema isendale, mida nad ei tee või ei tohi teha. 2-aastased lapsed oskavad kasutada sõnu „mina”, „minu oma” ja viisakussõnu „palun”, „aitäh”. Lapsed saavad aru mõistetest üks ja palju, naudivad lihtsamate

jutukeste kuulamist. Õpetaja jälgib oma kõnet, et lause pikkus ei ületaks 3-5 sõna (2-aastaste laste puhul) ja räägib lihtsate lausungitega iga lapsega eraldi. 2-aastaste laste sõnad ei ole vahel mõistetavad, sest paljud häälikud nendes puuduvad või on asendatud teistega (Hallap & Padrik, 2008; Karu & Laane, 2008; Kulderknup, 2009 b).

Hallap ja Padrik (2008) väidavad, et lastele uute sõnade tutvustamine toimub mitmesuguste tegevuste kaudu nii toas kui õues täiskasvanu poolt suunatud vaatluse käigus, kus on võimalik objektide tunnuste (pehme, sile, kõva) ning tegevuste vahetu tajumine. Lapsed tahavad oma soovi kõnes suhtlemispartnerile väljendada (tahan kivi!). Erinevad autorid (Laanvee, 2004; Raadik, 2009; 2010; Tulviste, 2008) on väitnud, et mängude kaudu areneb laste kõne ja rikastub sõnavara ning mängudes saab täiskasvanu pöörata rohkem tähelepanu laste kõnele (oluline on lastega palju rääkida). Lastele tuleb anda rohkem aega, et uurida, katsetada ja sealjuures oma tegevust sõnadega kommenteerida. Hallap ja Padrik (2008) tõid välja, et kaheaastaste kõne areneb väga kiiresti. Selles vanuses lapsed omandavad iga päev uusi sõnu. Nad võivad omandada päevas kuni kümne uue sõna tähenduse.

3-aastased lapsed tunnevad juba huvi nähtuste nende põhjuste ja seoste vastu ning vajavad selgitusi täiskasvanult. Lapsed pärivad pidevalt teistelt „miks?“ (miks sajab vihma?) ja „kuidas?“. Kõne abil saavad lapsed teadmisi ümbritseva looduse kohta. Kõne arendamine on seotud millegi selgitamisega õues (näiteks ilmastikunähtuste kirjeldamine) (Kikas, 2008). Täiskasvanu aitab laiendada kujutlusi maailmast, andes lastepäraseid selgitusi. Kolmeaastaste laste sõnavara kasv on eriti kiire (keskmiselt 5-10 sõna päevas). Kõnearendus toimub nii organiseeritud tegevustes kui ka vabas suhtlemises ja mängus. Kolmandal eluaastal kasutavad lapsed kõnet peamise suhtlusvahendina. Mõned lapsed hääldavad juba 3-aastaselt kõiki sõnu õigesti, teistel lastel võib pikemate sõnade hääldamisel esineda sõnade lühendamist (Kuusik, Kaasik, Lillipuu, Seero & Viks, 2007).

Kõne tegevused lasteaias on keskendatud eelkõige sõnavara arendamisele. Õpetaja kasutab oma kõnes selliseid lauseid ja sõnu, mida lapsed suudavad mõista ja meelde jätta. Muinasjutud ja luuletused moodustavad olulise osa 2-3-aastaste laste keele ja kõne arengus (Kütimets & Puik, 2009). Kõnearenduse seisukohalt on hindamatu väärtusega lastekirjanduse tekstid: liisusalmid, jutud, muinasjutud, luuletused, mõistatused, vanasõnad – need rikastavad laste sõnavara. Õpetaja suunab lapsi huvitavate juttude ja mängude kaudu kuulama (Karu & Laane, 2008). Kuulates, osaliselt järele korrates, käteliigutusi kaasa tehes saavad lapsed kogemusi (ema) keele rütmist, rõhkudest ja veldetest. Ühte luuletust või juttu (toetavad objektid) võib kasutada korduvalt terve nädala jooksul. Etteloetud luuletuses tajuvad lapsed tuttavaid sõnu (Brügge et al., 2008; Hallap &

Padrik, 2008; Kukk, 2012; Kuusik et al., 2007; Kütimets & Puik, 2009; Tulviste, 2008). Muinasjuttude (kasutades miimikat, žeste) abil saab tekitada huvi looduse vastu ning õues võib kasutada lastekirjanduse tekste rühmas õpitu kinnistamiseks. Õpetaja suunab lapsed lihtsate salmide või riimuvate ridade (kõne) abil uutele tegevustele. 3-aastastele lastele on lihtsa teksti, liisusalmide või luuletuse ettelugemine eeltöö lugema ja kirjutama õpetamiseks (Karu & Laane, 2008).

Tõhk (2010) leiab, et õuekeskkond annab laste keelelise arengu jaoks kogemusi. 3-aastased lapsed suudavad kõne abil suhelda ning rääkida sellest, mida nad vahetult tajuvad (näevad, kuulevad, katsuvad). Lapsed on omandanud sõnavara, mis võimaldab ennast väljendada. Laste kõnet saab arendada kõikides tegevustes, mis pakuvad huvi ja rõõmu. 3-aastaseid lapsi saab õpetada vastama küsimustele kes? kus? kuhu? kellega? millega?. Õpetaja saab nimetada õues asju ning esemeid, mida lapsed vaatavad või näitavad. Uute sõnade omandamine nõuab lastelt kujutlusi objektidest ja nähtustest. Sõnatähenduse kujunemiseks peab lastel tekkima seos kuuldu sõna ning reaalselt esinevate esemete, tunnuste ja tegevuste vahel, mida see sõna tähistab. Tagasiside õuesõppe tegevuste lõpus kujuneb sõnalise kõne abil (näiteks kasepuu lähemalt tundma õppimiseks on vaja kirjandust kase praktiliste kasutusvalade, mõistatuste, luuletuste ja laulude kohta) (Brügge et al., 2008).

Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused

Antud bakalaureusetöö eesmärk oli koostada keele ja kõne arengut toetav õuesõppe tegevusi sisaldav õppematerjal 2-3-aastastele lastele. Selle täitmiseks toetus töö autor teoreetilisele taustale, millest lähtuvalt peavad tegevused 2-3-aastastele lastele olema mängulised (Kivi & Sarapuu, 2005; Niilo & Kikas, 2008; Saar, 1997), tegevustes kasutatavad liisusalmid, jutud, luuletused lihtsad ja lastele arusaadavad (Hallap & Padrik, 2008; Kivi & Sarapuu, 2005; Tulviste, 2008; Tõhk, 2010). Õuesõpe võimaldab käsitleda erinevaid loodusteemasid 2-3-aastaste lastega ning õppimine õues toimub harjutades, matkides.

Eesmärgist lähtuvalt püstitati järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas hindavad eksperdid õppematerjali eakohasust 2-3-aastastele lastele?
2. Kuivõrd arusaadav on ekspertide hinnangul õppematerjal 2-3-aastastele lastele?
3. Kuidas ekspertide hinnangul aitavad õppematerjalis tegevused kaasa 2-3-aastaste laste keele ja kõne arengule?
4. Kuidas ekspertide hinnangul koostatud õppematerjal aitab kaasa 2-3-aastaste lastele kodukoha looduse tutvustamisel?

5. Millise hinnangu annavad eksperdid koostatud tegevustele seatud eesmärkide täitmisele?

6. Kuidas tuleks ekspertide hinnangul õppematerjali täiendada?

Õppematerjali tutvustus

Õppematerjal keele ja kõne õpetamiseks 2-3-aastastele lastele õuesõppe tegevuste abil sisaldab 12 erinevat tegevust, mis on mõeldud kasutamiseks talvel õues. Õppematerjali koostamisel lähtuti Koolieelse lasteasutuse riiklikust õppekavast (2008). Õppematerjali lisati 2-3-aastastele lastele keelt ja kõne ning loodust tutvustavad tegevused, mis sisaldavad jutukesti, luuletusi, liisusalme, liikumismänge ja pilte lindudest. Õppematerjali tegevused suunavad lapsi uurima ja avastama kodukoha loodust. Koostatud õppematerjali hindasid seitse eksperti, kelle hinnangute põhjal on töö autor teinud õppematerjalis parandusi. Ekspertid leidsid, et õuesõppe tegevused toetavad 2-3-aastaste laste eakohast arengut.

Metoodika

Valim

Uurimistöö valimi moodustasid seitse eksperti, kelleks olid lasteaiaõpetajad – eksperdid Tartu linna erinevatest lasteaedadest. Ekspertide valiku kriteeriumiks oli, et nad ei oleks töö autori tuttavad ning neil oleks olemas sõimerühmas töötamise kogemus. Ekspertid leidis töö autor Tartu linna erinevatest lasteaedadest, kus lasteaia väärtuseks oli austav suhtumine loodusesse ja ümbritsevasse. Ülevaade lasteaiaõpetajatest – ekspertidest on esitatud Tabelis 1.

Tabel 1. *Ekspertide andmed*

Eksperti number	Haridus	Tööstaaž õpetajana	Tööstaaž sõimerühmas
Nr 1	Kõrgharidus	35	5
Nr 2	Kõrgharidus	20	5
Nr 3	Kõrgharidus	7	1
Nr 4	Keskeriharidus	39	7
Nr 5	Keskeriharidus	30	20
Nr 6	Keskeriharidus	16	13
Nr 7	Keskeriharidus	13	7

Kõik seitse eksperti on suure töökogemusega ning sõimerühmas töötamise kogemusega, seega pädevad andma koostatud õppematerjalile eksperthinnangut.

Küsimustiku algul küsiti, kui sageli korraldavad eksperdid õppe eesmärgil tegevusi õues, selgus, et ekspert 4 korraldab tegevusi õues *üks - kaks korda nädalas* kevadel, suvel, sügisel ning talvel *kaks - kolm korda kuus*. Ekspertid 3, 5, 7 korraldavad tegevusi õues *iga nädal* ning eksperdid 1, 2, 6 *kaks - kolm korda kuus*. Keskmiselt korraldavad eksperdid *iga nädal* tegevusi õues. Põhjendustena tõid eksperdid välja, et lapsed saavad olla vabalt õues, tegevustes alati uut ja huvitavat vahetult kogeda ning vaadelda ja suhelda.

Protseduur

Töö autor toimetas mõned küsimustikud ja materjalid isiklikult ekspertidele, mõnede ekspertidega kontakteeruti elektronposti teel. Koostatud õppematerjalile eksperthinnangu andmine oli vabatahtlik ja anonüümne. Ekspertid hindasid õppematerjali 2014. aasta veebruaris ja märtsis. Töö autor palus igal eksperdil läbi viia 2-3-aastaste lastega vähemalt ühe tegevuse koostatud õppematerjalist, kuid põhiliselt paluti ekspertidel tegevusi hinnata eelneva kogemuse toel. Ekspert number 1 tegi 2-3-aastaste lastega läbi kaheksa tegevust. Ekspert number 2 tegi läbi kolm tegevust. Ekspert number 3 tegi läbi kaks tegevust. Ekspertid number 4 ja number 5 tegid läbi viis tegevust. Ekspert number 6 tegi läbi ühe tegevuse. Ekspert number 7 tegi läbi kuus tegevust.

Mõõtevahendid

Käesolevas uurimuses kasutati andmekogumismeetodina lasteaiaõpetajatele - ekspertidele koostatud küsimustikku (vt lisa 2) õppematerjalile hinnangu saamiseks. Iga õppematerjalis esitatud tegevuse (kokku 12 tegevust) kohta anti eraldi hinnang küsimustiku alusel. Küsimustik, millega andmeid koguti sisaldas nii kinniseid (skaalal – *ei ole üldse nõus* kuni *olen täiesti nõus*) kui avatud küsimusi. Kinniste küsimuste puhul oli ekspertidel võimalus ka oma kommentaare lisada.

Taustaküsimustena olid küsimused ekspertide hariduse kohta (küsimus 1), ekspertide tööstaaži kohta (küsimused 2 ja 3). Neljanda küsimusega sooviti teada saada, millises vanuses lastega eksperdid töötasid. Viienda küsimusega taheti välja selgitada, kui sageli korraldavad eksperdid õppe eesmärgil tegevusi õues. Küsimustikus olid küsimused õppematerjali kohta (küsimused 6.1 – 6.6), õppetegevuste muutmise kohta (küsimused 7, 8 ja 9). Kümnennda küsimusega sooviti teada, milliseid õppetegevusi eksperdid ise läbi viisid. Küsimused (11 ja 12) kogu õppematerjali hindamise kohta ning taheti teada, kas eksperdid võtaksid ka edaspidi selle õppematerjaliga ette õuesõppe tegevusi (küsimus 13).

Tulemused ja arutelu

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli koostada keele ja kõne arengut toetav õuesõppe tegevusi sisaldav õppematerjal 2-3-aastastele lastele. Õppematerjali hindamiseks sooviti saada hinnangut lasteaiapäetajatelt – ekspertidelt, et lähtuvalt ekspertide hinnangutest ja soovitudest viia sisse õppematerjali parandusi. Alljärgnevas peatükis on toodud kokkuvõtte ekspertide hinnangutest ja kommentaaridest.

Esiteks uuriti ekspertide hinnanguid õppematerjali eakohasuse kohta 2-3-aastastele lastele. Iga tegevuse kohta küsiti hinnangut eraldi. Esitatud väidete abil sooviti saada vastust uurimisküsimusele, kuidas hindavad eksperdid õppematerjali eakohasust 2-3-aastastele lastele. Ekspertidelt saadud hinnangud tegevuste kohta on esitatud Tabelis 2.

Tabel 2. *Ekspertide hinnangud tegevuste eakohasuse kohta (7 eksperti)*

Tegevus	Ei ole üldse nõus	Pigem ei ole nõus	Nii ja naa	Pigem olen nõus	Olen täiesti nõus
1. Üks kask					7
2. Jänku hüppab kuuse alla				1	6
3. Varblane				3	4
4. Rasvatihane				3	4
5. Hallvares				3	4
6. Vaata lumi				2	5
7. Lumepallike				3	4
8. Lumememm				3	4
9. Jääpurikate otsimine				3	4
10. Talv ja mina				4	3
11. Lumi sulab				3	4
12. Puhas õu				4	3

Märkus: numbrid tabelis näitavad ekspertide vastuste sagedust

Positiivsetest hinnangutest (vt tabel 2) järeldub, et eksperdid hindasid õppematerjali eakohaseks 2-3-aastastele lastele.

Seejärel uuriti ekspertide hinnanguid õppematerjali arusaadavuse kohta. Iga tegevuse kohta küsiti hinnangut eraldi. Ekspertide hinnangute abil sooviti saada vastust uurimisküsimusele, kui võrd arusaadav on ekspertide hinnangul õppematerjal 2-3-aastastele lastele? Ekspertidelt saadud hinnangud tegevuste kohta on esitatud Tabelis 3.

Tabel 3. *Ekspertide hinnangud tegevuste arusaadavuse kohta*

Tegevus	Ei ole üldse nõus	Pigem ei ole nõus	Nii ja naa	Pigem olen nõus	Olen täiesti nõus
1. Üks kask				2	5
2. Jänku hüppab kuuse alla				6	1
3. Varblane				5	2
4. Rasvatihane				3	4
5. Hallvares				4	3
6. Vaata lumi				4	3
7. Lumepallike				4	3
8. Lumememm				5	2
9. Jääpurikate otsimine				4	3
10. Talv ja mina				5	2
11. Lumi sulab				3	4
12. Puhas õu				4	3

Märkus: numbrid tabelis näitavad ekspertide vastuste sagedust

Õppematerjali arusaadavuse hindamisel (vt tabel 3) on eksperdid vastanud enamasti *pigem nõus* ja *täiesti nõus*. Seega võib järeldada, et eksperdid hindasid õppematerjali 2-3-aastastele lastele arusaadavaks.

Seejärel uuriti, millised õuesõppe tegevused toetavad 2-3-aastaste laste keele ja kõne arengut. Iga tegevuse kohta küsiti hinnangut eraldi. Ekspertide hinnangute abil sooviti saada vastust uurimisküsimusele, kuidas ekspertide hinnangul aitavad õppematerjalis tegevused kaasa 2-3-aastaste laste keele ja kõne arengule. Uurimisküsimusele otsiti vastust kahe väite alusel. Ekspertidelt saadud hinnangud tegevuste kohta on esitatud Tabelis 4.

Tabel 4. *Ekspertide hinnangud tegevustele 2-3-aastaste laste keele ja kõne arengu kohta*

Tegevus	Ei ole üldse nõus	Pigem ei ole nõus	Nii ja naa	Pigem olen nõus	Olen täiesti nõus
1. Üks kask				4	3
2. Jänku hüppab kuuse alla				4	3
3. Varblane				4	3
4. Rasvatihane				4	3
5. Hallvares				4	3
6. Vaata lumi				4	3

7. Lumepallike	5	2
8. Lumememm	4	3
9. Jääpurikate otsimine	3	4
10. Talv ja mina	3	4
11. Lumi sulab	3	4
12. Puhas õu	4	3

Märkus: numbrid tabelis näitavad ekspertide vastuste sagedust

Ekspertide poolt lisati ka kommentaare: tegevustes „Rasvatihane”, „Lumememm” ja „Lumi sulab” on head lühiluuletused kõnearendamiseks; tegevus „Talv ja mina” sisaldab eksperdi arvates head õppemängu kõne arendamiseks. Ekspertide poolt lisatud kommentaarid ühtivad Hallapi ja Padriku (2008) seisukohaga, et kõnearenduses on hindamatu väärtusega liisusalmid, jutud ning luuletused. Uurimuses osalenud eksperdid soovitasid tegevustes luuletusi mitu korda korrata ja esitada lastele suunatud küsimusi. Lastele meeldib kuulata luuletusi mitmeid kordi järjest, nii omandavad nad piisavalt sõnavara (Karu & Laane, 2008). Arvestades ekspertide soovitusi, parandas töö autor õppematerjali, lisades luuletuste kordamise. Töö autori arvates luuletuste kordamine 2-3-aastaste lastega on oluline. Õppematerjali hindamisel, kuidas tegevused toetavad laste keele ja kõne arengut (vt tabel 4) on eksperdid vastanud enamasti *pigem nõus* ja *täiesti nõus*. Seega võib järeldada, et ekspertide hinnangul antud õuesõppe tegevused toetavad 2-3-aastaste laste keele ja kõne arengut.

Keele ja kõne arengu aspektist küsiti ekspertide hinnangut ka 2-3-aastaste laste sõnavara arengule tegevustes. Ekspertidelt saadud hinnangud tegevuste kohta, mis toetavad 2-3-aastaste laste sõnavara arengut on esitatud Tabelis 5.

Tabel 5. *Ekspertide hinnangud tegevustele, mis toetavad 2-3-aastaste laste sõnavara arengut*

Tegevus	Ei ole üldse nõus	Pigem ei ole nõus	Nii ja naa	Pigem olen nõus	Olen täiesti nõus
1. Üks kask				4	3
2. Jänku hüppab kuuse alla				3	4
3. Varblane				4	3
4. Rasvatihane				4	3
5. Hallvares				4	3
6. Vaata lumi				2	5
7. Lumepallike				5	2
8. Lumememm				4	3
9. Jääpurikate otsimine				3	4
10. Talv ja mina				3	4

11. Lumi sulab		2	5
12. Puhas õu	1	3	3

Märkus: numbrid tabelis näitavad ekspertide vastuste sagedust

Ekspertide poolt lisati ka kommentaare: tegevuses „Lumepallike” on eksperdi hinnangul hea ja lihtne luuletus; tegevuses „Talv ja mina” on tore mäng, mis paneb mõtlema ja kaasa rääkima. Ekspertid soovitasid tegevustes uusi sõnu koos korrata ning aktiveerida küsimusi esitades lapsi rohkem kaasa rääkima. Arvestades ekspertide soovitusi, parandas töö autor õppematerjali, lisades lastega tegevustes uute sõnade koos kordamist ja küsimuste esitamist. Väitega, et tegevus toetab laste sõnavara arengut, nõustus 6 eksperti ning 1 ekspert jäi kõhklevale seisukohale. Kokkuvõtlikult võib siiski öelda, et ekspertide hinnangul (vt tabel 5) antud õuesõppe tegevused toetavad 2-3-aastaste laste sõnavara arengut.

Järgmiseks uuriti ekspertide hinnanguid tegevustele kodukoha looduse tutvustamise aspektist. Iga tegevuse kohta küsiti hinnangut eraldi. Ekspertide hinnangute abil sooviti saada vastust uurimisküsimusele, kuidas ekspertide hinnangul koostatud õppematerjal aitab kaasa 2-3-aastastele lastele kodukoha looduse tutvustamisel. Ekspertidelt saadud hinnangud tegevuste kohta on esitatud Tabelis 6.

Tabel 6. *Ekspertide hinnangud tegevustele kodukoha looduse tutvustamise aspektist*

Tegevus	Ei ole üldse nõus	Pigem ei ole nõus	Nii ja naa	Pigem olen nõus	Olen täiesti nõus
1. Üks kask				3	4
2. Jänku hüppab kuuse alla				3	4
3. Varblane				4	3
4. Rasvatihane				3	4
5. Hallvares				4	3
6. Vaata lumi				4	3
7. Lumepallike			6	-	1
8. Lumememm			3	2	2
9. Jääpurikate otsimine			2	2	3
10. Talv ja mina			1	5	1
11. Lumi sulab			2	3	2
12. Puhas õu			4	1	2

Märkus: numbrid tabelis näitavad ekspertide vastuste sagedust

Tabelist 6 on näha, et õuesõppe tegevused tutvustavad 2-3-aastaste lastele kodukoha loodust, eksperdid vastasid (tegevused 1 – 6) enamasti *pigem nõus* ja *täiesti nõus*. Vaatamata paljudele positiivsetele hinnangutele (tegevused 1 – 6) jäid mitmed eksperdid tegevuste 7 – 12 puhul kõhklevatele seisukohtadele. Eelnevat arvestades viidi sisse muudatusi tegevuste täiendamiseks.

Järgmiseks uuriti, millised koostatud õuesõppe tegevused täidavad oma eesmärgi. Iga tegevuse kohta küsiti hinnangut eraldi. Ekspertide hinnangute abil sooviti saada vastust uurimisküsimusele, millise hinnangu annavad eksperdid koostatud tegevustele seatud eesmärkide täitmisele. Ekspertidelt saadud hinnangud tegevuste kohta on esitatud Tabelis 7.

Tabel 7. *Ekspertide hinnangud tegevustele seatud eesmärkide täitmisele*

Tegevus	Ei ole üldse nõus	Pigem ei ole nõus	Nii ja naa	Pigem olen nõus	Olen täiesti nõus
1. Üks kask				4	3
2. Jänku hüppab kuuse alla				3	4
3. Varblane				3	4
4. Rasvatihane				3	4
5. Hallvares				4	3
6. Vaata lumi				3	4
7. Lumepallike				3	4
8. Lumememm				3	4
9. Jääpurikate otsimine				4	3
10. Talv ja mina				5	2
11. Lumi sulab				3	4
12. Puhas õu				4	3

Märkus: numbrid tabelis näitavad ekspertide vastuste sagedust

Ekspertid ei ole lisanud kommentaare. Tabelis 7 toodud positiivsetest hinnangutest ilmneb, et püstitatud eesmärgi on võimalik läbi tegevuste saavutada. Õppematerjali eesmärkide täitmise hindamisel on eksperdid vastanud *pigem nõus* ja *täiesti nõus*.

Järgmiseks uuriti, kuidas õppematerjali täiendada. Ekspertide soovitude abil sooviti saada vastust uurimisküsimusele, kuidas tuleks ekspertide hinnangul õppematerjali täiendada.

Tegevuses „Üks kask” soovitati luuletuse kordamist. Hallap ja Padrik (2008) ning eksperdid on ühte meelt, et luuletuse kordamine tegevustes aitab rikastada laste sõnavara. Autori arvates on soovitus asjakohane ning autor viis selle ka tegevusse sisse. Lisaks soovitati lasteaia

territooriumil lastel ka teised kased üles otsida. Töö autor pidas antud soovitus asjalikuks ning viis selle ka tegevusse sisse.

Tegevuses „Jänku hüppab kuuse alla” ühtivad ekspertide lisatud kommentaarid Toomela (1999) seisukohaga, et lapsed tahavad tähelepanu köitvaid esemeid (käbisid) kindlasti ka puudutada. Töö autor pidas antud soovitus asjalikuks, seega tehti töös parandus (käbid korvis). Lisaks soovitati kuuseoks tuppa tuua, et puudutada okkaid. Töö autor lisas selle tegevuse juurde.

Tegevuses „Varblane” soovitati lisada, miks linde talvel toidetakse. Töö autor pidas antud soovitus asjalikuks ning viis selle ka tegevusse.

Tegevuses „Rasvatihane” soovitati lisada rasvatihase pildi värvimine. Samuti ühtib eksperdi lisatud kommentaar Dahlgren ja Szczepanski (2006) seisukohaga, et lapsed arenevad praktiliste kogemuste kaudu ning oluline on rääkida alati sellest, mida tehakse (kuidas värvitakse). Töö autor lisas selle tegevuse juurde.

Tegevuses „Vaata lumi” soovitati rääkida lume söömise kahjulikkusest. Töö autor viis vastava paranduse õppematerjali.

Tegevuses „Lumememm” võib ekspertide arvates mängu mängida ka 2 või 3 palliga korraga. Autori arvates on soovitus asjalik ning autor viis selle ka tegevusse sisse.

Tegevuses „Jääpurikate otsimine” soovitati korrata koos lastega sõnu tilk-tilk, silk-silk. Töö autor lisas selle tegevuse juurde.

Tegevuses „Puhas õu” lisati, et sama tegevust saab ka toas korrata. Töö autor lisas selle tegevuse juurde.

Tegevused: „Hallvares”, „Lumepallike”, „Talv ja mina”, „Lumi sulab” ekspertide arvates täiendamist ei vajanud.

Kokkuvõtteks. Käesoleva töö eesmärk oli koostada keele ja kõne arengut toetav õuesõppe tegevusi sisaldav õppematerjal 2-3-aastastele lastele. Ekspertid tegid ettepanekuid õppematerjali täiendamiseks (ning sellest lähtuvalt tegi töö autor muudatusi). Töö autor viis tegevustesse sisse täiendusi ja lisavõimalusi. Töö piiranguks võib lugeda õppematerjali katsetamise ajanappust. Ekspertidel ei olnud võimalik lume puuduse tõttu läbi proovida kõiki lumega seotud tegevusi.

Küsimustiku lõpus küsiti, kas ekspertid võtaksid ka edaspidi selle õppematerjaliga ette õuesõppe tegevusi, vastasid 6 eksperti jaatavalt ja 1 ekspert jäi kõhklevale seisukohale vastates ei oska öelda. Siit võib järeldada, et koostatud keele ja kõne arengut toetav õuesõppe tegevusi sisaldav õppematerjal ekspertide hinnangul on sobiv 2-3-aastastele lastele toetamiseks nende keele ja kõne arengut. Kokkuvõtteks võib öelda, et töö eesmärk sai täidetud. Ekspertide hinnangul

koostatud õppematerjalid on 2-3-aastastele lastele sobivad. Lisaks leidsid eksperdid, et noorele ja algajale õpetajale oleks antud materjalist palju abi.

Tänuõnad

Soovin tänada kõiki, kes aitasid kaasa bakalaureusetöö valmimisele. Olen tänulik ekspertidele koostöö ja abi eest. Samuti tänuõnad Pille Aasmäele abi eest tekstide tõlkimisel.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

19. mai 2014.a.

Kasutatud kirjandus

- Aru, J., & Bachmann, T. (2009). *Tähelepanu ja teadvus*. Tallinn: Kirjastus Tänapäev.
- Brügge, B., Glantz, M., & Sandell, K. (2008). *Õuesõpe*. Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Butterworth, G., & Harris, M. (2002). Kognitiivne areng varases lapseas. *Arengupsühholoogia alused* (lk 223-244). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Dahlgren, L.O., & Szczepanski, A. (2006). *Õuesõppe pedagoogika*. Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Hallap, M., & Padrik, M. (2008). Suhtlemine. Grammatika. Sõnavara. *Lapse kõne arendamine*. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Hinto, J. (Koost). (2009). *Õues oled vaba!* Tartu: Tartumaa Trükikoda.
- Kabanen, K. (2010). *Loovtegevused läbi mängu*. Loovtegevused õppe- ja Kasvatustegevuste valdkondadesse. Tallinn: Kirjastus TEA.
- Karu, H., & Laane, L. (2008). Suunised õppemängude koostamiseks. *Kõnearendusmängud*. Tartu: AS Atlex.
- Kikas, E. (2008). *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas*. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Kikas, E. (2010). Tunnetusprotsessid ja nende arengulised iseärasused. E. Kikas(Toim), *Õppimine ja õpetamine esimeses ja teises kooliastmes* (lk 17-59). Tartu: EV Haridus- ja Teadusministeerium.
- Kivi, L. & Sarapuu, H. (Koost). (2005). *Laps ja lasteaed*. Lasteaiaõpetaja käsiraamat. Tartu: AS Atlex.
- Krekeler, H., & Kirstein, G. (2005). *So werden Kinder klug. Die Sinne wecken den Verstand*. Hamburg: Beltz.
- Krull, E. (2000). *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat*. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Kulderknup, E. (Koost). (2009 a). *Õppe-ja kasvatustegevuse korraldus*. Riiklik Eksami-ja Kvalifikatsioonikeskus Tallinn.
- Kulderknup, E. (Koost ja toim). (2009 b). *Üldoskuste areng koolieelses eas*. Riiklik Eksami-ja Kvalifikatsioonikeskus. Tallinn: Kirjastus Studium.
- Kukk, P. (2012). *Linnupojad ümber puu*. Arendavaid tegevusi sõimelastele. Tartu: AS Atlex.
- Kuusik, Ü; Kaasik, B; Lillipuu, Ü; Seero, H –M & Viks, M. (2007) *Väikelapse kõne, keele ja tunnetustegevuse areng*. Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Kütimets, K., & Puik, T. (Koost). (2009). *Eesti keele õppemängud lasteaiaas*. Tartu: AS Atlex.
- Laanvee, E. (2004). *Harjutused ja mängud lapse arengut toetava tegevusena*. 24 praktilist harjutust. Tallinn: LogoServ.
- Laasik, T., Liivik, M., Täht, M-E., & Varava, L. (2009). Valdikond „Mina ja keskkond“ E.

- Kulderknup (Toim), *Õppe-ja kasvatustegevuse valdkonnad* (lk 7-25). Tartu: Kirjastus Studium.
- Leppik, P. (2008). *Kõige tähtsam on lapse arendamine*. Tartu: Kirjastusselts Zeus.
- Leppik, P. (2009). *Lapse arendamine algab hällist*. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Louv, R. (2005). *Last Child in the Woods. Saving Our Children from Nature-Deficit Disorder* (lk 1-122). New York: Algonquin Books of Chapel Hill.
- Niilo, A., & Kikas, E. (2008). Mäng. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 120-136). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Raadik, S. (2009). *Õpime õues mängides*. Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Raadik, S. (2010). Õuesõpe - eluliselt oluline õppimisviis. G. Sooserv (Koost), *Loodusvaatlused* (lk 5-13). *Tea ja Toimeta*. Tallinn: Kirjastus TEA.
- Saar, A. (1997). *Laps ja mäng*. Tallinn: Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus.
- Sarap, A. (2010). Lapsest lähtuvad integreeritud tegevused õuesõppes. G. Sooserv (Koost), *Loodusvaatlused* (lk 14-20). *Tea ja Toimeta*. Tallinn: Kirjastus TEA.
- Stamm, J., & Spencer, P. (2011). *Sünnist saati nutikaks*. Tallinn: Kirjastus ERSEN.
- Tiko, A., & Almann, S. (2006). Lapse areng teisel ja kolmandal eluaastal. *Arenguvestlused lasteaias* (lk. 20-44). *Tea ja Toimeta*. Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Toomela, A. (1999). Taju, mälu ja mõtlemise psühholoogia. *Ülevaade psühholoogiast*. I. osa. Tallinn: Kirjastus Koolibri.
- Tovey, H. (2007). *Playing outdoors. Spaces and Places, Risk and Challenge*. London: Open University Press.
- Tulving, E. (2002). Mälu, taju ja mõtlemine. *Mälu* (lk 107-109). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Tulviste, T. (2008). Kõne areng. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 39- 51). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Tõhk, M. (2010). *Metstösi rajad*. Tallinn: Eesti Ajalehed AS.
- Uulma Suurküla, T., & Mühlbach, L-H. (2010). *Õue! Ideed 1. klassi loodusõpetuse Tundi*. Tallinn: Kirjastus TEA.

Õppematerjali koostamisel kasutatud kirjandus

- Adams, I., Struck, V & Tillmanns-Karus, M. (2005). *Hopsadi-huu, võimlemas on suu*. Häädusliigutuste harjutuste kogumik. Eesti Logopeedide Ühingu väljaanne. Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Chandler, D. (2009). *Kõik aialoomadest*. Tallinn: Kirjastus Koolibri.
- Einon, D. (2004). *Mängime ja õpime*. Tallinn: Kirjastus Varrak.
- Jaaksoo, A. (Koost). (1999). *Väikeste laste suur veerimisraamat*. Tallinn: Steamark.
- Jürisalu, M & Juhanson, L. (2012). *Loomisrõõm. Liisusalmid ja loovtööd 2-3-aastastele*. Tallinn: Kirjastus TEA.
- Krusten, R. (Koost). (2008). *Eesti lasteluule kuldraamat*. Tallinn: Kirjastus TEA.
- Kukk, P. (2012). *Linnupojad ümber puu*. Arendavaid tegevusi sõimelastele. Tartu: AS Atlex.
- Kumpas, A. (Koost). (2006). *Väikese lapse laulud*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda.
- Kõiva, I. (Koost). (2012). *Laste lustilaulik*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda.
- Kütimets, K & Puik, T. (Koost). (2009). *Eesti keele õppemängud lasteaias*. Tartu: AS Atlex.
- Nurkse, L. (Koost). (1965). *Laste sõna*. Tallinn: Kirjastus „Eesti Raamat“.
- Nõmme, A. & Joost, K. (2006). *Neid linde me tunneme*. Õppematerjal lindudest. Tartu: Eestimaa Looduse Fond.
- Pultsin, L. (2012). *Lugu kommipaberist*. Külastatud aadressil <http://www.lasteaed.net/2012/10/22/lugu-kommipaberist/#more-5021>
- Põldmaa, K. (1975). *Kodumets*. Tallinn: Kirjastus „Valgus“.
- Tamm, Ü. (Koost). (2011). *Liikumismängud lasteaias*. Tartu: AS Atlex.
- Raadik, S. (2009). *Õpime õues mängides*. Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Raud, E. (Koost). (1969). *Kirju-Mirju*. Tallinn: Kirjastus: Eesti raamat.

Lisa 1. Õppematerjal keele ja kõne õpetamiseks 2-3-aastastele lastele õuesõppe tegevuste abil

1. Tegevus: „ÜKS KASK”

Kasepuu vaatlus õues (vaadeldakse raagus puud talvel).

Õppetegevuse eesmärgid:

1. Laps kordab õpetaja järel mõisteid: kasepuu, tüvi ja oksad
2. Laps oskab õpetaja järel korrata luuletust ja matkida liigutusi
3. Laps tunneb ja leiab lasteaia ümbruses kasvava puu – kasepuu

Laste arv: ~ 16

Toimumise aeg ja koht: talvel, õues

Vahendid: kasepuu õues, kasetoht

Ettevalmistus: Õpetaja - Esimene tutvus puudega leiab aset aastaajal, mil puud on lehes (seejärel värvunud lehtedega jne.). Luuletusega „Üks-kaks...” tutvuvad lapsed toas.

Tegevuse käik:

Lapsed lähevad koos õpetajaga luuletuse „Üks-kaks...” lugemise ajal lasteaia õuele kasepuu juurde. Lapsed kordavad koos õpetajaga luuletust ja matkivad vastavaid liigutusi (Jürisalu & Juhanson, 2012):

Üks-kaks, üks-kaks, (kätega rütmis plaksutamine)

läheb õue meie laps! (marsisammul kõndimine)

Üks-kaks, üks-kaks, (kätega rütmis plaksutamine)

leiab kase meie laps! (marsisammul kõndimine)

Üks-kaks, üks-kaks, plaksutab siis meie laps! (kätega rütmis plaksutamine)

Seejärel moodustatakse lastega ümber kasepuu ringi ning ringselt ümber puu liikudes laulab õpetaja laulu kasepuust. Õpetaja: „Kuula, kellest ma sulle laulan!” Õpetaja laulab laulumängu „Kes aias?” (laul on 2-3-aastaste laste jaoks kohandatud):

Kes aias, kes aias?

Puukene aias.

Mis nimi, mis nimi?

Kask on tema nimi.

Mis värvi ta tüvi?

On valge tema tüvi.

On ülal oksad, juured all.

See puu on kasepuu.

KASEPUU (VAATLUS)

Õpetaja: „Ma laulsin sulle ühest puust. Ta kasvab siin (osutab kasepuule). Kes teab, mis puu see on?” (lapsed vastavad) „Laul oli kasepuust. Ütleme kõik koos kasepuu. Tule katsu kasepuu tüve. Ütleme kõik koos tüvi. Vaata, mis värvi on kasepuu tüvi? Õige, kasepuu tüvi on valge. Kase koor on kasetoht (õpetaja näitab kasetohtu). Toht kaitseb puud talvel külma eest. Vaata, meil on soojad riided, et talvel külm ei oleks. Vaata, kasetoht on katki läinud. Siin on näha mustad triibud. Vaata, need on kasepuu oksad? Ütleme kõik koos oksad. Kuhu kasepuu lehed on kadunud? Sügisel kollane kaseleht langes maha murule. Aga miks me kasepuu juuri ei näe? (kasepuul on juured mullas). Missugust puud me täna vaatasime? Õige, ütleme kõik koos kasepuu.

Õpetaja: „Laulame koos laulumängu „Kes aias?”:

Kes aias, kes aias?

Puukene aias.

Mis nimi, mis nimi?

Kask on tema nimi.

Mis värvi ta tüvi?

On valge tema tüvi.

On ülal oksad, juured all.

See puu on kasepuu.

Tegevuse lõpus otsivad lapsed ise kasepuid (õpetaja jälgib, kas lapsed leiavad õige puu).

Lõpetuseks kõnnime kasepuude ümber ja korjame maast oksti, et neid tuppa viia ja jälgida pungade puhkemist.

Õpetajale

Kasepuu välimus: Kasel on valge koorega tüvi. Kasekoorel on tumedad täpid. Need on õhulõhed, mille kaudu puutüvi hingab. Koore pealmine kiht on toht. Toht kaitseb puud talvel külma eest.

Kasepuu eluiga: on 100-150 aastat.

Kasepuu kasutamine: Kevadel võib kase tüvesse puurida augu. August hakkab voolama kasemahla. Kasemahl on magus. Kasemahl maitseb rähnidele, liblikatele, sipelgatele, kärbestele.

Kasetohust saab punuda korve ja karpe, teha marjatorbikuid. Kasepuidust saab teha paberit. Kasepuidust saab teha suuski, mööblit. Kodudes saab ahju kütta kasepuudega. Kuiv kasetoht põleb hästi. Kaseokstest saab teha luuda ja lõhnavaid saunavihtasid. Kasepungadest toituvad talvel tedred (Põldmaa, 1975).

Kasutatud kirjandus:

- Jürisalu, M & Juhanson, L. (2012). *Loomisrõõm. Liisusalmid ja loovtööd 2-3-aastastele* (lk 17). Tallinn: Kirjastus TEA.
- Põldmaa, K. (1975). *Kodumets* (lk 27). Tallinn: Kirjastus „Valgus”.

2. Tegevus: „JÄNKU HÜPPAB KUUSE ALLA”

Kuusepuu vaatlus õues

Õppetegevuse eesmärgid:

1. Laps leiab koos õpetajaga lasteaia ümbruses kasvava kuusepuu
2. Laps kuulab ja kordab luuletust, tehes kaasa liigutusi
3. Laps teab mõisteid: tüvi, okkad, käbi

Laste arv: ~ 16

Toimumise aeg ja koht: talvel, õues

Vahendid: kuusepuu, kuusekäbid, korv, valge lina korvi peitmiseks, mängujänes

Ettevalmistus: **Õpetaja** – peidab kuuse taha mängujänes, paneb käbid korvi, katab korvi valge linaga ning viib käbid koos korviga kuuse alla (väikese ja suure käbi ka).

Tegevuse käik:

Lapsed jalutavad koos õpetajaga lasteaia õuele kuusepuu juurde.

KUUSEPUU (VAATLUS)

Õpetaja: „Vaata kui suur ja ilus puu siin kasvab. Sarnane puu oli ka meie jõulupeol lasteaias. On sul meeles, mis puu see on?” (lapsed vastavad) See on kuusepuu. Sa saad kuusepuule pai teha. Sa teed kuusepuu tüvele pai. Ütleme koos tüvi. Mis värvi on kuusepuu tüvi? Vaata, kuusepuu tüvi on pruun (või on roheline). Vaata, mis värvi on kuuse oksad? Kuuse oksad on ka pruunid. Kuusel on teravad okkad. Ütleme koos teravad okkad. Vaata, mis värvi on kuusepuu okkad? Kuuse okkad on rohelised. Võtame mõned okkad tuppa kaasa, siis saad neid käega katsuda. Nuusuta, kuusepuul on hea lõhn (õpetaja mudib okkaid kuuse lõhna tundmiseks). Ma leidin kuuse alt midagi. Mis see on? See on käbi. Käbid kasvavad ka kuuse oksa küljes. Need on kuusekäbid. Millise puu otsas kuusekäbid kasvavad? Tubli! Ütleme koos käbid kasvavad kuusepuul. Vaata, siin on veel käbisid. Võrdleme käbisid. Näita, milline on väike käbi? Ütleme koos väike käbi. Milline on suur käbi? Ütleme koos suur käbi. Otsi veel kuusepuid (õpetaja jälgib, kas lapsed leiavad õige puu).”

Õpetaja: „Vaata, kes on kuusepuu taga peidus (jänes). Ma tean, et jänesele meeldib ka kuusepuu. Loeme kõik koos jänesele luuletuse.” Lapsed kordavad koos õpetajaga luuletust ja matkivad vastavaid liigutusi (Jürisalu & Juhanson, 2012):

Jänku hüppab hopp-hopp-hopp, (3 hüpet, käed võib panna käppadeks)

kuuse alla hopp-hopp-hopp. (3 hüpet)

Lume peale istub maha, (kükitamine)

vaikselt-vaikselt olla tahab. (kükitamine, magamise matkimine - "tss")

Õpetaja: „Loeme kõik koos veel kord”

Jänku hüppab hopp-hopp-hopp, (3 hüpet, käed võib panna käppadeks)

kuuse alla hopp-hopp-hopp. (3 hüpet)

Lume peale istub maha, (kükitamine)

vaikselt-vaikselt olla tahab. (kükitamine, magamise matkimine - "tss")

Õpetaja: „Jänesel on kaasas üllatus. Piilume, mis siin peidus on! (leiavad käbidega korvi)

Lapsed, teeme kõik koos ussi käbidest!”

Käbiuss (Raadik, 2009):

Kõik lapsed korjavad kuusekäbisid. Käbisid tuuakse ühe kaupa (nii saavad lapsed rohkem liikuda). Käbidest meisterdatakse uss (õpetaja võib abistada). Käbid laotakse lumele (maha) ritta.

Õpetajale

Kuusepuu välimus: Kuuse tüvi on sirge. Kuuse võra on tihe, tüvele kinnitub palju peeneid oksid.

Vanematel puudel ripuvad oksad allapoole. Kuusk on igihaljas okaspuu. Kuuse okkad on väikesed. Okkad on rohelised ja läikivad. Noored kuusekäbid on rohelised. Valminud tihedalt rippuvate seemnesoomustega kuusekäbid on pruunid. Seemned valmivad sama aasta sügisel.

Kuuse juurestik on maapinna lähedal.

Kuusepuu eluiga: Harilik kuusk elab 250 aasta vanuseks.

Kuusepuu kasutamine: Kuusk lõhnab hästi. Kuusk on talvel jõulupuuks. Kuusepuidust valmistatakse mööblit, muusikariistu, paberit. Kuusepuudega saab talvel kütta ahju.

Kuuseokastest saab teha jahu. Seda jahu söövad loomad. Kuuse seemneid söövad käbilinnud, rähnid, oravad ja hiired. Käbilinnud ja oravad teevad kuuse otsa pesa (Pöldmaa, 1975).

Kasutatud kirjandus:

- Jürisalu, M & Juhanson, L. (2012). *Loomisrõõm. Liisusalmid ja loovtööd 2-3-aastastele* (lk 31). Tallinn: Kirjastus TEA.
- Pöldmaa, K. (1975). *Kodumets* (lk 23). Tallinn: Kirjastus „Valgus”.
- Raadik, S. (2009). *Õpime õues mängides* (lk 45). Tallinn: Kirjastus Ilo.

3. Tegevus: „VARBLANE”

Linnu vaatlus õues

Õppetegevuse eesmärgid:

1. Laps tunneb ja nimetab lindu - varblane
2. Laps matkib lindudele iseloomulikke liigutusi
3. Laps teab mõistet: linnutoit

Laste arv: ~ 16

Toimumise koht: õues

Vahendid: mängukass, talvine linnutoit – päevalilleaseemned, rasvapallid, riidest kott, pilt koduvarblasest

Ettevalmistus: **Õpetaja** – eelnevalt on vaadeldud varblast pildilt. Linnutoidu väiksed pakikesed viiakse õue lumele enne tegevuse algust

Tegevuse käik:

Lapsed lähevad koos õpetajaga lasteaia õuele. Õpetaja: „Läheme täna linnukesti toitma. Vaata, mul on kott ka kaasas (näitab kotti). Enne oli kotis rohkem linnutoitu. Kotis olid päevalilleaseemned ja rasvapallid. Kass on vist mänginud kotiga ja toidud kotist välja ajanud. Vaata, päevalilleaseemned ja rasvapallid on kadunud! (näitab linnutoitu) Otsime kõik koos linnutoitu (otsimine kestab seni kuni kõik on leitud). Kuula, varblane siutsub ja sädistab: „tsiu-tsiu“, „tsiu-tsiu“. Ütleme kõik koos „tsiu-tsiu“, „tsiu-tsiu“. Tal on vist kõht tühi. Talvel on lindudel raske leida toitu. Õues on külm ja lumi katab maad. Pane linnutoit varblasele maha (maast pisut kõrgemal asuvale alusele). Läheme nüüd veidi kaugemale, nad ei julge sööma tulla.”

VARBLANE (VAATLUS)

Õpetaja: „Vaata, see on varblase pilt. Varblase pea on hall.

Varblase kere on pruun. Varblasel on lühike saba. Vaata, kas sa näed juba varblast söömas? Neid on palju. Varblasele meeldib linnas elada.”

Tegevust võib jätkata kahel erineval variandil:

I Variant

Lapsed mängivad koos õpetajaga mängu „Varblased ja mängukass” (Tamm, 2011):

Varblased ja mängukass (Hüplemismäng)

Õues puu all seisavad varblased (lapsed) ja õpetaja, kellel on mängukass.

Mängu käik: õpetaja hüüab: „Varblased, tulge õue!” ja lapsed hüplevad puu alt välja. Kui kostab: „Varblased, sööma!”, laskuvad lapsed kükki ning nokivad teri tok – tok (toksivad kindaga lumele). Õpetaja tuleb mängukassiga ning hüüab: „Näu-näü!” ning jookseb õues ringi. Varblased ehmuvad ja lendavad oma puu alla tagasi. Kass jookseb mõned ringid ning läheb peitu tagasi. Mäng kordub. Kass ajab näugudes varblasi taga.

II Variant

Lapsed kuulavad kui õpetaja loeb G. Boiko luuletust „Varblased” (Raud, 1969):

Varblased

On ümberringi lumi maas,

ei kuskilt süüa saa,

ma panen saia linnule

ja viskan tangu ka.

Siis lendavad kõik varblased

puuokstelt alla-viu!

Nad teri rõõmsalt nokivad

ja tänavad: tsiu-tsiu.

Tegevuse lõpus võib vaadelda ka teisi linde, kes tulid rasvapalle sööma.

Õpetajale

Lindude toitmine tuleb lõpetada hiljemalt aprillis.

KODUVARBLANE

Välimus: Isaslinnul on tume hall pea, silma juures on pruun triip. Emaslinnul on pea pruuni värvi. Koduvarblasel on suur pea, jäme kolmnurkne nokk ja lühike saba. Silmad on tal punased.

Elupaik: Koduvarblane elab linnas. Ta on väga kiire ja liikuv.

Toitumine: Koduvarblane sööb taimeseemneid, marju, putukaid, toiduülejääke. Varblasepoege toidetakse tõukudega. Toidumajades söövad nad seemneid ja pähkleid.

Pesitsemine: Koduvarblane ehitab pesa igasugustes õõnsustes majade räästa all või teiste lindude pesakasti. Isas- ja emaslind ehitavad pesa koos. Pesa on suur ja kohev, natuke lohakalt ehitatud. Pesa ehitab varblane õlekõrtest, karvadest ja sulgedest. Emalind muneb 4-6 muna.

Munad on valged pruunide täppidega. Poegi toidavad mõlemad vanemad. Linnupojad söövad putukaid.

Koduvarblase laul: Ta siutsub ja sädistab: „tsihv-tsihv“, „tsim-tsim“ või „šilp-šilp“

Rahvapäraseid nimetusi: Uulitsapoiss, värvuke

Mõistatus varblasest: Väike poisike hallis kasukas õues keksib, terakesi otsib.

(Chandler, 2009; Nõmme & Joost, 2006).

Kasutatud kirjandus:

- Chandler, D. (2009). *Kõik aialoomadest* (lk 61). Tallinn: Kirjastus Koolibri.
- Nõmme, A. & Joost, K. (2006). *Neid linde me tunneme. Õppematerjal lindudest* (lk 8). Tartu: Eestimaa Looduse Fond.
- Raud, E. (Koost). (1969). *Kirju-Mirju* (lk 40). Tallinn: Kirjastus: Eesti raamat.
- Tamm, Ü. (Koost). (2011). *Liikumismängud lasteaias* (lk 24). Tartu: AS Atlex.
- Pildid: Google' pildiotsing

4. Tegevus: „RASVATIHANE”

Linnu vaatlus õues

Õppetegevuse eesmärgid:

1. Laps teab miks linde peab talvel toitma
2. Laps oskab korrata luuletust ja liigutusi kaasa teha
3. Laps teab tihase välimust – kollane kõht, must pea

Laste arv: ~ 16

Toimumise koht: õues

Vahendid: linnutoit, riidest kott, käpiknukk rebane, mängu rasvatihane, pilt

Ettevalmistus: Õpetaja – paljundab või joonistab värvimiseks rasvatihase pildi, mida lapsed toas värvivad

Tegevuse käik:

Lapsed lähevad koos õpetajaga lasteaia õuele. Lapsed seisavad viirus.

Õpetaja: „Vaata, mul on kotike. Arva ära, kes on siin kotis peidus? Ta laulab: „sitsikleit, sitsikleit, sitsikleit, sitsikleit” (natuke aega mõistatamiseks) „See on väike sõbrake ja tal on kollane kõhuke.” Õpetaja võtab kotist rasvatihase (mängu). „See on rasvatihane.”

RASVATIHANE (VAATLUS)

Õpetaja: „Näita, kus on rasvatihase pea. Vaata, mis värvi on rasvatihase pea? Rasvatihase pea on must. Aga mis värvi on rasvatihase kõht? Rasvatihase kõht on kollane. Ma arvan, et meie aia rasvatihase kõht on täitsa tühi. Viime koos rasvatihastele süüa? Rasvatihane sööb suvel taimeseemneid, marju, puuvilju ja putukaid. Õues on külm, talvel rasvatihane ei leia lume alt süüa. Rasvatihased otsivad toitu terve päev. Meie saame rasvatihaseid aidata.” Õpetaja kutsub lapsi kordamööda linnumajakesse toitu panema. „Lähme natukene kaugemale ja vaatame, kas rasvatihased tulevad sööma. Kuula, rasvatihased laulavad rõõmsalt. Rasvatihased tänavad meid söögi eest.”

Lapsed kordavad koos õpetajaga luuletust „Tihase laul” ja matkivad vastavaid liigutusi (Kütimets & Puik, 2009):

Tihase laul (Näpumäng)

Tii-tii tihane,

vaa-vaa varblane,

lendas üle oa-aia (matkitakse lendamisliigutusi),

kargas üle kapsa-aia (matkitakse hüppamisliigutusi)

üle metsa vurr! (matkitakse lendamisliigutusi)

Õpetaja: „Loeme veel kõik koos „Tihase laulu”

Õpetaja: „Mängime mängu „Tihased lendavad” (Einon, 2004)

Tihased lendavad, vurr, vurr, vurr.(matkivad linnulendu kohal seistes)

Lõbusasti lendavad, vurr, vurr, vurr. (matkivad linnulendu ringi joostes)

Tihased toksivad toks, toks, toks. (matkivad nokkimist)

Terakesi otsivad toks, toks, toks. (matkivad nokkimist)

Tuleb kaval rebane, oi – oi - oi! (õpetaja tuleb, käpiknukuga)

Tihased ära lendavad, oi – oi - oi! (lapsed lendavad puu alla)

Lapsed kuulavad kui õpetaja loeb J.Oro luuletust „Linnuke” (Krusten, 2008):

Linnuke

Llinnukene oksa pääl,

piiksub, vaene, kurvalt säääl.

Lumi katab maad.

Kust sa süüia saad?

Tuleb väike Jukuke,

kaenlas leivakakuke.

Nüüid saad süüia sa,

ole mureta!

Õpetaja: „Jätame linnukesed õue sööma. Meie läheme tuppa rasvatihase pilti värvima.”

Õpetajale

RASVATIHANE

Välimus: Rasvatihasel on kollane kõht. Tal on valged põsed. Rasvatihasel on must pea ja kael.

Elupaik: Teda võib näha linna parkides ja aedades rohkem talvel.

Toitumine: Rasvatihane sööb taimeseemneid, marju, puuvilju, putukaid, ämblikke.

Linnutoidulaualt sööb seemneid, pähkleid. Talle meeldib rasv ja juust.

Pesitsemine: Isas- ja emaslind ehitavad koos pesa. Pesapaiga valib välja isaslind. Pesa ehitavad rasvatihased puuõõnsusesse või pesakasti. Pesa ehitavad nad rohukõrtest, lehtedest, samblast ja sulgedest.

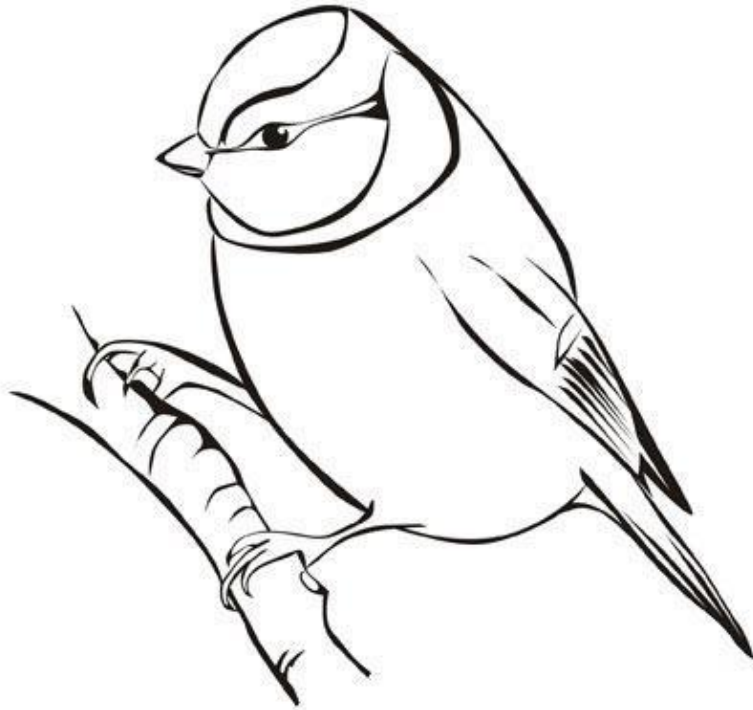
Rasvatihase laul: Rasvatihane laulab „ti-ti-tüü”, „ti-tü”, „sitsikleit, sitsikleit”.

Rahvapärased nimetusi: Rasva-Ants, talitihane, tigane.

Mõistatus tihasest: Väike sõbrake, kollane kõhuke.

(Chandler, 2009; Nõmme & Joost, 2006).

Kasutatud kirjandus:

- Chandler, D. (2009). *Kõik aialoomadest* (lk 58). Tallinn: Kirjastus Koolibri.
- Einon, D. (2004). *Mängime ja õpime* (lk28). Tallinn: Kirjastus Varrak.
- Krusten, R. (Koost). (2008). *Eesti lasteluule kuldraamat* (lk 70). Tallinn: Kirjastus TEA.
- Kütimets, K & Puik, T. (Koost). (2009). *Eesti keele õppemängud lasteaias* (lk 56). Tartu:AS Atlex.
- Nõmme, A. & Joost, K. (2006). *Neid linde me tunneme. Õppematerjal lindudest* (lk 7). Tartu: Eestimaa Looduse Fond.
- Pildid: Google' pildiotsing

5. Tegevus: „HALLVARES”

Linnu vaatlus õues

Õppetegevuse eesmärgid:

1. Laps teab hallvarese välimust
2. Laps kuulab varese häälsust
3. Laps matkib lindudele iseloomulikke liigutusi

Laste arv: ~ 16

Toimumise koht: õues

Vahendid: linnutoit, pesad varestele (rõngad või nõörid), pilt hallvaresest

Ettevalmistus: Õpetaja – viib lindude söögimaja juurde lumele toitu, et meelitada ligi hallvareseid ning „pesad varestele” (rõngad või nõörid). (Toas on varem kuulatud F. Jüssi CD plaati Linnuhääled).

Tegevuse käik:

Lapsed lähevad koos õpetajaga lasteaia õuele. Lumelt on kerge leida lindude jälgi. Õpetaja: „Vaadake, ma leidsin kellegi jäljed! Kellel on sellised väikesed jäljed? Need on linnujäljed. Vaata, see lind kõnnib juba puu all.”

HALLVARES (VAATLUS)

Õpetaja: „Vaata, seal on hallvares. Mul on pildi peal ka hallvares. Vaata, hallvaresel on pea must. Hallvarese kere on hall. Hallvaresel on suured tiivad. Tiivad on lendamiseks. Hallvarese tiivad, saba ja jalad on mustad. Hallvaresed söövad päevalilleseemneid. Seemned on ...(väikesed). Kuula, kuidas hallvaresed kraaksuvad: „Kraak – kraak!” Hallvares ehitab pesa kõrgele puu otsa (tõstame käed ja näitame kõrgele). Mis linnud on söögimaja juures lumel? Tubli! Kes söövad söögimajas? Tubli!

Lapsed mängivad koos õpetajaga mängu „Vareste lend” (Tamm, 2011):

Vareste lend (Jooksumäng)

Lapsed on varesed ja on pesades (nt rõngastes), mis on õues vabalt maas.

Mängu käik: Õpetaja hüüab: „Hommik!” Varesed lendavad tiibu lehvitades pesadest välja ja kraaksuvad: „Kraak – kraak!” Varesed hakkavad toitu otsima. Toitu otsides linnud kükitavad ja nokivad seemneid (lapsed toksivad kindaga lumele) öeldes tok-tok. Õpetaja hüüab: „Öö!”

Varesed lendavad tagasi oma pesadesse ning matkivad magamist.

Mäng kordub.

Variandid: leppida kokku, kas varesed lendavad oma pessa (rõngasse) või võivad lennata ka teiste pesadesse.

Õpetajale

HALLVARES

Välimus: Hallvaresel on pea, kael, tiivad, saba, nokk ja jalad mustad. Tema keha on hall.

Elupaik: Hallvares elab parkides, aias, linnas.

Toitumine: Hallvares sööb putukaid, mardikaid, kala, taimeseemneid. Hallvaresele maitsevad ka toidujäätmed. Ta otsib süüa ka prügikastidest.

Pesitsemine: Hallvares ehitab pesa kõrgele puu otsa. Ta ehitab pesa jämedatest okstest, pesa ääres on peenemad oksaraod. Pesa on karvade ja sulgedega vooderdatud. Emaslind muneb pessa 4-6 muna.

Rahvapäraseid nimetusi: Vares, vaak, jaak.

(Nõmme & Joost, 2006).

Kasutatud kirjandus:

- Nõmme, A. & Joost, K. (2006). *Neid linde me tunneme*. Õppematerjal lindudest (lk 10). Tartu: Eestimaa Looduse Fond.
- Tamm, Ü. (Koost). (2011). *Liikumismängud lasteaia*s (lk 18). Tartu: AS Atlex.
- Pildid: Google' pildiotring

6. Tegevus: „VAATA LUMI”

Õppetegevuse eesmärgid:

1. Laps teab lume omadust: külm
2. Laps oskab looduses toimuvaid muutusi märgata
3. Lapse teab tegusõnu – puhub, langeb ja sajab

Laste arv: ~ 16

Toimumise aeg ja koht: talvel, õues

Vahendid: lumelabidad, kauss

Tegevuse käik:

Lapsed lähevad koos õpetajaga lasteaia õuele puu või põõsa juurde. Lapsed kuulavad kui õpetaja loeb O. Saare luuletust „Lumelugu” (Raud, 1969):

Lumelugu

Tuli tuul,

tõi pilve kaasa.

Tuli pilv,

tõi lume kaasa.

Nüüd on valged

puud ja põõsad.

Õpetaja: „Vaata, puud ja põõsad on lumised. Vaata, mis on õue maha sadanud? Lumi on maas.

Mis värvi lumi on? Lumi on valge. Aga millal õues lund sajab? Lund sajab talvel. Lund sajab siis kui külm on. Täna on õues külm. Lumi sajab pilvedest. Tuul puhub pilved liikuma. Puhume kõik koos pilved liikuma (tuule matkimine). Mida tuul teeb? Tuul puhub pilve. Vaata, kuidas lumehelbed maapinnale langevad? Lumehelbed lendlevad (kohal keerutamine). Püüa lumehelbed kinni. Võta kinda peale natuke lund. Vaata, milline on lumi? Mis siis saab, kui palju lumehelbed langeb maha? Tekkivad suured lumehanged. Kas lund tohib süüa? Ei tohi. Jääd haigeks, sest lumi on külm ja must.”

Lapsed loevad koos õpetajaga O. Saare luuletust „Lumelugu” (Raud, 1969):

Lumelugu

Tuli tuul,

tõi pilve kaasa.

Tuli pilv,

tõi lume kaasa.

*Nüüid on valged
puud ja põõsad.*

Õpetaja: „Mida me lumest teha saame? Lumest saame teha lumepalle, lumememme, lumekindlust. Proovi veeretada lumepalle.” Mäng lumega. „Kes tahab lumelabidaga lund kuhja tõsta? Kui me lume tupp viime, mis siis juhtub? Vaatame! Too kaussi lund. Viime lume kausi tupp.” Lapsed vaatavad lume sulamist toas. Milline on vesi kausis? Vesi on must.

Kasutatud kirjandus:

- Raud, E. (Koost). (1969). *Kirju-Mirju* (lk 38). Tallinn: Kirjastus: Eesti raamat.

7. Tegevus: „LUMEPALLIKE”

Õppetegevuse eesmärgid:

1. Laps oskab märgata muutusi looduses
2. Laps kuulab ja jäljendab õpetajat

Laste arv: ~ 16

Toimumise aeg ja koht: talvel, õues

Vahendid: lumepallid, pall

Tegevuse käik:

Lapsed lähevad koos õpetajaga lasteaia õuele.

Õpetaja: „Talvel on õues külm. Puhub tuul uhuu – uhuu. Ütleme kõik koos: Uhuu – uhuu. Talvel tuiskab lund. Lund sajab väga külmadest pilvedest. Lumi katab maad. Lumi katab puud ja põõsad. Ütleme koos: Lumehelbeke valgeke, lumehelbeke tilluke, lenda, lenda kaugele. Vaata, lumehelbekesed on kõik erinevad. Püüa lumehelbekesed kinni. Lumele astudes jäävad näha jäljed. Vaata, see on minu jälg. Mul on suur jalajälg. Tee sina ka lumele jälgi. Võrdleme jalajälgi. Kuidas veel saab jälgi teha? Veere nagu lumepall.” Lapsed loevad koos õpetajaga luuletust ja matkivad vastavaid liigutusi (Jürisalu & Juhanson, 2012):

Hop-hop, hop-hop lumepallike! (hüpped lumepalliga edasi liikudes)

Veereb, veereb kaugele! (kätega veeretamise matkimine)

Otsi üles lumepallike, (käsi silmade ees ja vaatamine kaugele)

võta kinni lumepallike! Kraps! (lumepalli viskamine ja otsimine)

Lapsed mängivad koos õpetajaga mängu „Valmis” (Raadik, 2009):

Mängu on soovitatav mängida lumega õues. Lapsed panevad silmad kinni. Õpetajal on käes pall. Õpetaja viskab palli vabas suunas võimalikult kaugele ja hüüab: „Valmis!” Seepeale hakkavad lapsed palli otsima. Kes palli esimesena leiab, saab visata järgmisena palli. Mäng kordub (Lapsed võivad ka selja keerata, kükitada jne., kui palli visatakse).

Kasutatud kirjandus:

- Jürisalu, M & Juhanson, L. (2012). *Loomisrõõm. Liisusalmid ja loovtööd 2-3-aastastele* (lk 43). Tallinn: Kirjastus TEA.
- Raadik, S. (2009). *Õpime õues mängides* (lk 40). Tallinn: Kirjastus Ilo.

8. Tegevus: „LUMEMEMM”

Õppetegevuse eesmärgid:

1. Laps kordab luuletust, õpetajat matkides
2. Laps teab lume omadusi: külm, valge

Laste arv: ~ 16

Toimumise aeg ja koht: talvel, õues

Vahendid: lumepall, kelgud, lumememme silmad, nina, suu

Tegevuse käik:

Lapsed lähevad koos õpetajaga lasteaia õuele. Õpetaja: „Mida sajab talvel? Talvel sajab lund. Milline on talvine ilm? Talvel on õues külm. Vaata, mis värvi on lumi? Lumi on valge. Lumi on külm. Päike paistab soojalt ja lumi hakkab sulama. Nüüd saame lumepalle teha ja lumememme ehitada. Mida lumest saab ehitada? Kuidas me lumememme teeme? Lapsed loevad koos õpetajaga luuletust „Lumememm” ja matkivad vastavaid liigutusi (Kukk, 2012):

Lumememm

Veeretame palli, suure lumepalli (kätega suured ringjad liigutused)

Lumememme keha saame sellest teha (pai rinnalt kõhule).

Veeretame palli, väikse lumepalli (kätega väiksed ringjad liigutused).

Lumememme pea tuleb sellest hea (võetakse kätega oma peast kinni ja kallutatakse vasakule ja paremale).

Õpetaja: „Ehitame koos lumememme. Mille me veeretame? Millise palli veeretame? Näita lumememme keha. Kus on lumememme pea? Paneme lumememmele silmad, nina ja suu. Näita, kus on lumememme silmad, nina ja suu?”

Lapsed mängivad koos õpetajaga mängu „Külm pall” (Tamm, 2011):

Külm pall (Mäng lumepalliga)

Mängu käik:

Lapsed seisavad ringis. Ringi keskel on õpetaja lumepalliga (võib mängida ka kahe palliga korraga, siis ei pea laps kaua ootama). Õpetaja seletab, et lumepall tema käes on väga külm, ning seetõttu seda kaua käes hoida ei saa. Õpetaja annab lumepalli ühe lapse kätte. Lapsed annavad lumepalli edasi ringselt käest kätte. Kellel pall maha kukub, võtab selle üles. Mängitakse läbi 2-3 ringi, seejärel liigub pall teises suunas. Mängu eesmärk on anda pall edasi võimalikult kiiresti, seda maha pillamata.

Mängule võib järgneda lumepalli kelgutamine. Lapsed panevad õues lumepalli kelgu peale ja veavad kelku nõorist.

Kasutatud kirjandus:

- Kukk, P. (2012). *Linnupojad ümber puu* (lk 76). Arendavaid tegevusi sõimelastele. Tartu: AS Atlex.
- Tamm, Ü. (Koost). (2011). *Liikumismängud lasteaias* (lk 27). Tartu: AS Atlex.

Õpetaja: „Kus rippusid jääpurikad? Miks jääpurikad ära sulasid? Päike sulatab õues jääpurikad ja lume ka. Mis oli maja seina ääres nüüd? Kes naeris lastele? Lähme vaatame, mis meil topsides on? Vaata läbi jää. Mida näed? Kus on käbi? Nende jäätükkidega saab mängida.”

Õpetaja: „Teeme veel ühe huvitava katse. Paneme jääpurikad ja lume kaussi ning toome tupp. Vaatame, mis juhtub jääpurikaga ja lumega toas.” Toas katsume kas jää on külm või soe. Toas on soe. Jääpurikad ja lumi sulavad kausis veeks. Võrdleme, mis sulab kiiremini. Vesi kausis on külm.

Kasutatud kirjandus:

- Jaaksoo, A. (Koost). (1999). *Väikeste laste suur veerimisraamat* (lk 142). Tallinn: Steamark.

10. Tegevus: „TALV JA MINA”

Õppetegevuse eesmärgid:

1. Laps märkab muutusi looduses
2. Laps kordab järelle talve olulisi tunnuseid
3. Laps teab talvelõbusid: kelgutamine, lumepallide veeretamine, lumememme ehitamine

Laste arv: ~ 16

Toimumise aeg ja koht: talvel, õues

Vahendid: lumi

Tegevuse käik:

Lapsed lähevad koos õpetajaga lasteaia õuele. Õpetaja: „Mida õues sajab? Õues sajab lund. Ütleme kõik koos: Sjab lund, nüüd valge maa, lõbus õues mängida! Mida saab talvel õues teha? Õige, õues saab kelgutada. Lapsed laulavad koos õpetajaga laulu „Kelgutamas” ja matkivad vastavaid liigutusi (Kumpas, 2006):

Kelgutamas

*Kui võtan, kui võtan kelgu ma, (patsutused rinnale)
siis tuleb, siis tuleb emme ka. (kätega kutsuv liigutus)*

Mäest me alla koos laseme. (põlvist vetrumine)

Oi, küll on tore see! (käteplaksud)

Õpetaja: „Mida veel saab talvel õues teha? Õues saab teha lumepalle. Lapsed loevad koos õpetajaga J. Kaidla luuletust ja matkivad vastavaid liigutusi (Nurkse, 1965):

Õues suured lumehanged – (käed tõstetakse üles)

punetavad laste palged. (käed teevad põsele pai)

Lapsed veeretavad palle, (kätega suured ringjad liigutused)

ehitavad lumevalle. (matkivad ehitamist)

Õpetaja: „Mida veel saab talvel õues teha? Õues saab ehitada lumememme. Lapsed laulavad koos õpetajaga laulu „Lumememm sa naljamees” ja matkivad liigutusi vastavalt sõnadele (Kõiva, 2012):

Lumememm sa naljamees,

sul on punanina ees.

Mustad silmad,

must on suu,

nägu ümar nagu kuu.

*Kui sind paitab päikene,
sulad hoopis väikeseks.*

„Kas külma ilmaga saab lumepalli teha (ei saa, lumi ei hakka kokku)? Kas sula ilmaga saab lumepalli teha?”

Lapsed mängivad koos õpetajaga mängu “Küsime talvelt” (Kütimets & Puik, 2009):

Küsime talvelt

Eesmärk: Kõne arendamine

Tegevus: lapsed on ringis, üks laps on keskel (talv). Teised lapsed sammuvad ringis ja ütlevad:

„Tere, talv! Tere, talv! Hea, et tulid. Talv, mida sa kaasa tõid?” Talv vastab: „Tõin teile lume.

Tõin teile jää. Tõin teile jääpurikad. Tõin teile lumepilved. Tõin teile lumepallid. Tõin teile

lumememme.” Talve vastused võivad korduda.

Kasutatud kirjandus:

- Kumpas, A. (Koost). (2006). *Väikese lapse laulud* (lk 119). Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda.
- Kõiva, I. (Koost). (2012). *Laste lustilaulik* (lk 476). Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda.
- Kütimets, K & Puik, T. (Koost). (2009). *Eesti keele õppemängud lasteaias* (lk 43). Tartu: AS Atlex.
- Nurkse, L. (Koost). (1965). *Laste sõna* (lk 176). Tallinn: Kirjastus „Eesti Raamat”.

11. Tegevus: „LUMI SULAB“

Õppetegevuse eesmärgid:

1. Laps oskab tähele panna looduses toimuvaid muutusi
2. Laps kordab luuletust järele ja matkib õpetaja eeskujul liigutusi
3. Laps kasutab kõnes omadussõnu: külm, märg

Laste arv: ~ 16

Toimumise aeg ja koht: talvel sulaga õues

Vahendid: sula lumi, pulgakommi pulgad, kivi

Ettevalmistus: Õpetaja – võtab kaasa pulgakommi pulgad, kivi

Tegevuse käik:

Lapsed lähevad koos õpetajaga lasteaia õuele. Otsime sellise koha, kus on veel lund aga on ka märg. Õpetaja: „Vaata, mis lumega on juhtunud? Kuhu lumi kadus? Lund on vähe. Kes sulatas lume? Soe päike sulatab lund. Vaata, lume sulamisest tekib vesi. Milline see vesi on? Vesi on külm. Ütleme koos: vesi on külm. Vesi hakkab voolama. Sula ilmaga hakkab lumi sulama. Märg lumi jääb kokku. Ütleme koos: märg lumi. Sula ilmaga saab lumest meisterdada erinevaid lumememmesid, ehitada lumelinna ja pidada lumesõda. Teeme lumepalle. Viskame lumepalle. Vaata, millised on sinu kindad? Vaata, minu kindad on ka märjad. Millised on sinu saapad? Vaata, minul on kummikud märjad. Tean üht toredat luuletust lume sulamisest.”

Lapsed loevad koos õpetajaga luuletust ja matkivad vastavaid liigutusi (Jürisalu & Juhanson, 2012):

Lumi sulab sull-sull-sull, (käte liigutamine)

õues vesi sull-sull-sull.(käed liiguvad ees paremale-vasakule)

Mina õues sull-sull-sull, (kohapeal tammumine)

kummikud on märjad mul! (pea vangutamine ja oma jalgade vaatamine)

Õpetaja: „Lumi sulas sull-sull-sull. Nüüd on ainult vesi. Tean ühte luuletust veest.”

Lapsed loevad koos õpetajaga luuletust (Adams, Struck & Tillmanns-Karus, 2005):

Vesi voolab vulla-vulla,

silla alla sulla-sulla,

vulla-vulla-vull,

sula-sulla-sull.

Lõpetuseks panevad lapsed pulgakommi pulgad vette (võib vaadata, kas vesi on must või puhas).

Voolavas vees saavad pulgad võidu ujuda. Lapsed jälgivad millised pulgad jäävad vee peale

ujuma. Pulgad on kerged ja ujuvad voolavas vees. Kui tuleb ette takistus, siis pulk ei uju enam edasi. Panen kivi vette. Miks kivi ei uju? Loeme luuletuse veest.

*Vesi voolab vulla-vulla,
silla alla sulla-sulla,
vulla-vulla-vull,
sula-sulla-sull.*

Kasutatud kirjandus:

- Adams, I., Struck , V& Tillmanns-Karus, M. (2005). *Hopsadi-huu, võimlemas on suu*. Häädusliigutuste harjutuste kogumik. Eesti Logopeedide Ühingu väljaanne. Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Jürisalu, M & Juhanson, L. (2012). *Loomisrõõm. Liisusalmid ja loovtööd 2-3-aastastele* (lk 59). Tallinn: Kirjastus TEA.

12. Tegevus: „PUHAS ÕU”**Õppetegevuse eesmärgid:**

1. Laps teab miks peab prügi prügikasti viskama
2. Laps oskab eesmärgipäraselt tegutseda
3. Laps vastab jutu kohta esitatud küsimustele

Laste arv: ~ 16

Toimumise koht: õues

Vahendid: käpiknukk, krõpsupakid, kilekotid, šokolaadipaberid, mõned tühjad plastpudelid, prügikott**Ettevalmistus:** Õpetaja - enne tegevuse algust viib õpetaja õue vajalikud vahendid**Tegevuse käik:**

Lapsed lähevad koos õpetajaga lasteaia õuele. Õpetaja jutustab jutu „Kommipaberist” (tekst on lühemaks kohandatud):

Miia läks koos emaga õue. Ema andis Miiale kommi. Miia võttis kommi paberi seest välja ja pani kommi suhu. Miia jooksis mängima ja viskas kommipaberi maha. Kommipaber oli väga õnnetu lume peal. Tugev tuul puhus kommipaberit edasi. Õues hakkas lund sadama ja kommipaberil oli väga külm. Ta tahtis, et keegi viskaks teda prügikasti. Prügikastis on soe ja tore koos teiste paberitega olla. Ema nägi maas kommipaberit ja kutsus Miia enda juurde.

„Vaata, siin on sinu paber maas! Ole hea laps ja viska oma paber kohe

prügikasti!” Miia võttiski kommipaberi ja viskas prügikasti. „Ma ei viska enam paberit maha!”

ütles Miia. „Tubli tüdruk!” ütles ema. Ja juba jooksis Miia mängima. Õpetaja: „Kellega läks

Miia õue? Mida andis ema Miiale? Kuhu Miia kommi pani? Mida Miia kommipaberiga tegi?

Mida tahtis kommipaber? Kes nägi maas kommipaberit? Kuhu Miia viskas oma paberi? Kuhu

sina viskad oma kommipaberi õues? Loodust on vaja kaitsta. Prahti ja prügi ei tohi maha visata!”

Õpetaja jalutab koos lastega õues. Käpiknukk (õpetaja käes) juhib tähelepanu maas lebavale

prügile. Käpiknukk: „Lapsed vaadake meie mänguplastsil on praht! Kuidas praht siia sai? Kuhu

peab viskama šokolaadipaberid? Aga kuhu viskama tühja pudeli? Lapsed korjame prügi kokku ja

viskame prügikotti.” Lapsed korjavad koos käpiknukuga prügi kokku ja panevad selle kotti.

Käpiknukk: „Väga tublid! (teeb igale lapsele pai) Vaata kui ilus ja puhas on õues. Prahti ei tohi

maha visata. Kui sa ei leia õues prügikasti, siis võtad paberi endaga kaasa. Loodust saavad lapsed

puhtana hoida nii, et panevad oma kommipaberi prügikasti. Viime kokku korjatud prügi suurde

prügikasti.”

Lisaks: Sama tegevust saab ka toas korrata.

Kasutatud kirjandus:

- Pultsin, L. (2012). *Lugu kommipaberist*. Külastatud aadressil <http://www.lasteaed.net/2012/10/22/lugu-kommipaberist/#more-5021>

Lisa 2. Küsimustik ekspertidele

KÜSIMUSTIK

Austatud ekspert!

Olen Tartu Ülikooli Avatud Ülikooli koolieelse lasteasutuse õpetaja eriala III kursuse üliõpilane Merike Kibal. Kirjutan bakalaureusetööd teemal „Õppematerjal keele ja kõne õpetamiseks 2-3-aastastele lastele õuesõppe tegevuste abil”. Olen koostanud õuesõppe õppematerjali 2-3-aastastele lastele, mille abil saab õpetada keelt ja kõne ning käsitleda mina ja keskkond valdkonda. Palun Teie eksperthinnangut koostatud materjali kohta. Küsimustik on anonüümne ning andmeid kasutatakse üldistatud kujul ainult antud uurimustöös.

Küsimuste korral palun helistada: tel 53452894 või kirjutada e-mailile: meriekibal13@hotmail.ee

Ette tänades
Merike Kibal

1. Teie haridus.....
2. Teie tööstaaž õpetajana.....
3. Teie tööstaaž sõimerühmas.....
4. Millises vanuses lastega töötate.....

5. Kui sageli korraldate õppe eesmärgil tegevusi õues? Valige teile sobiv vastusevariant ja tõmmake ring ümber.

1) üldse mitte 2) kord kuus 3) kaks-kolm korda kuus 4) iga nädal 5) üks-kaks korda nädalas

Põhjendage

.....
.....
.....

6. Järgnevalt palun tutvuge minu poolt koostatud õppematerjaliga keele ja kõne õpetamiseks 2-3-aastastele lastele õuesõppe tegevuste abil. Palun hinnake igat õppetegevust eraldi hinnangulehel. Valige Teile sobiv vastusevariant ja kirjutage tabelisse vastav number. Ei ole üldse nõus – 1; Pigem ei ole nõus – 2; Nii ja naa – 3; Pigem olen nõus – 4; Olen täiesti nõus – 5.

Õppetegevuse hinnanguleht:

	Ei ole üldse nõus 1	Pigem ei ole nõus 2	Nii ja naa 3	Pigem olen nõus 4	Olen täiesti nõus 5	Kommentaarid
6.1 Tegevus on eakohane 2-3-aastastele lastele						
6.2 Tegevus on 2-3-aastastele lastele arusaadav						
6.3 Tegevus toetab 2-3-aastaste laste kõne ja keele arengut						
6.4 Tegevus aitab kaasa 2-3-aastaste laste sõnavara arengule						
6.5 Tegevus tutvustab 2-3-aastastele lastele kodukoha loodust						
6.6 Tegevus täidab oma eesmärgi (toodud tegevuse algul)						

7. Kuidas muuta antud õppetegevus veel huvitavamaks?

.....

.....

.....

8. Mida Te soovitate antud õppetegevusest välja jätta?

.....

.....

.....

9. Mida Te soovitate antud õppetegevusele juurde veel lisada?

.....

.....

.....

10. Milliseid õppetegevusi Te ise läbi viisite?

.....

.....

.....
.....
11. Kuivõrd aitaks õppematerjal 2-3-aastaste laste rühmas töötavatel õpetajatel tegevusi läbi viia õues, arendades lapse keele ja kõne arengut?

.....
.....
.....

12. Kuidas Te hindate kogu õppematerjali?

.....
.....
.....

13. Võtaksite Te ka edaspidi selle õppematerjaliga ette õuesõppe tegevusi?

Ei

Ei oska öelda

Jah

.....
.....
.....

Aitäh, et leidsite aega küsimustele vastamiseks!

Merike Kibal

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Merike Kibal (13.04.1969) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „ÕPPEMATERJAL KEELE JA KÕNE ÕPETAMISEKS 2-3-AASTASTELE LASTELE ÕUESÕPPE TEGEVUSTE ABIL“, mille juhendaja on Margit Teller, MSc.

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 19. mai. 2014.a.